

EL CONSUM D'AIGUA I L'ESPECULACIÓ URBANÍSTICA A MATADEPERA (1931-1983). PRIMERS RESULTATS DEL PROJECTE «MEMÒRIES D'UNA FEIXA»

Vicenç Ruiz, Iago Otero i Raül Aguilar

Resum

Avui dia, a ningú no se li escapa la importància d'un recurs com l'aigua i les conseqüències del seu malbaratament. Mentre les institucions apel·len a una «nova cultura de l'aigua», des de la disciplina històrica entenem que l'ús i abús sobre aquest recurs no és només fruit d'una actitud cultural, sinó que respon a un model de desenvolupament econòmic i social ben definit. A partir de la seva anàlisi i comprensió, potser, podrem ajudar a transformar-lo. A continuació presentem els primers resultats del projecte «Memòries d'una feixa», una recerca històrica i ambiental que pretén analitzar l'evolució de Matadepera al llarg del segle passat. Donada la seva rellevància, tant a nivell català com local, hem decidit començar per la qüestió de l'aigua.

Abstract

Nowadays, no one is unaware of the importance of a resource such as water or of the consequences of squandering it. While our institutions call for a 'new culture of water', from the historian's point of view the use and abuse of this resource is not just a cultural question, but also the result of a well-defined economic and social development model. Perhaps by analysing and understanding it we can help bring about a change. The following article presents the first results of the project entitled *Memòries d'una feixa*, a historical and environmental study that aims to analyse the evolution of the town of Matadepera throughout the last century. Given its importance, both on a local level and for Catalonia as a whole, we have decided to begin with the subject of water.

Introducció

La història, entesa com a disciplina científica, està exercint un paper decisiu en la construcció de la memòria històrica d'aquest país mitjançant la realització de recerques sobre el passat més recent, en especial, del període que va de la instauració de la Segona República a la Transició.¹ L'obstinat esforç d'aquells que lluitaren per les llibertats va començar a ser tractat, ja fa una trentena d'anys, per una part de la historiografia.² No va ser, però, fins a mitjan anys noranta que aquest esforç va començar a tenir un creixent reconeixement social i polític, que l'ha revitalitzat com a camp d'estudi.³ Aquests tres factors (lluita, estudi històric i científic i reconeixement social i polític) són indestruïbles a l'hora de plantejar un projecte que pretengui recuperar les memòries d'un temps dels quals tots nosaltres som fills i néts. Rigor científic i compromís social han d'anar lligats, per a dotar de significat cívic aquest tipus d'actuació. Precisament, aquest moment d'efervescència investigadora en el camp de la memòria històrica ha estat fruit d'una demanda social per al coneixement i la divulgació d'aquest passat que, per tantes coses, encara és ben present. Tanmateix, cada cop és més evident el fre polític i mediàtic que des del poder es vol

posar a aquest moviment, com posa de manifest la coneguda com a Llei de memòria històrica, aprovada al Congrés dels Diputats.

Lògicament, la major part dels estudis s'han centrat en les grans ciutats i en els últims anys del règim franquista, lligats a l'efervescència del moviment obrer.⁴ També s'han fet nombrosos estudis sobre àrees rurals, però en aquest cas s'ocupen majoritàriament de la repressió durant la immediata postguerra.⁵ Tanmateix, entre els nuclis urbans i les àrees rurals hi ha un buit territorial i historiogràfic que pretenem cobrir amb la present recerca. Ens referim a aquells municipis que a començaments del segle XX eren eminentment rurals, però que, donada la seva proximitat a alguns nuclis industrials (en el nostre cas, Terrassa, Sabadell i fins i tot Barcelona), han experimentat un canvi radical al llarg dels cinquanta anys centrals del segle XX i han passat a esdevenir municipis residencials de la regió metropolitana de Barcelona. Matadepera, per tant, representa un cas paradigmàtic per a tants d'altres municipis petits que han evolucionat a remolc dels grans centres urbans i industrials del Vallès Occidental i del Barcelonès. De quina manera a industrialització de Sabadell i Terrassa afectà el teixit social i econòmic de Matadepera? Quines actituds prengueren els habitants de Matadepera davant els canvis polítics (república, dictadura, monarquia parlamentària) més significatius del període? Hi ha una clara relació entre els canvis d'ordre polític i els canvis ambientals? O més aviat es pot parlar d'un procés de continuïtat en la transformació ambiental que queda per sobre dels canvis polítics del segle XX, independent del context d'absència o de presència de llibertats polítiques? Què n'ha quedat, de la cultura popular lligada a les pràctiques agrícoles i forestals, en un municipi residencial?

El simple fet de plantejar-se aquestes reflexions fa que no es pugui entendre l'evolució de Matadepera com un simple corol·lari de la *modernització* del país. Cal tenir ben presents les contradiccions socials, econòmiques i polítiques que aquesta evolució ha provocat, ja que estan directament relacionades amb alguns dels principals problemes o reptes, segons es miri, que té plantejats la societat actual. Així, el projecte «Memòries d'una feixa» vol indagar en les contradiccions que aquestes transformacions han generat des d'una perspectiva interdisciplinària que interrelacioni els canvis socials, polítics i econòmics del període d'estudi amb els canvis de caràcter ambiental, com ara la transformació de les cobertes del sòl (abandonament de conreus, expansió d'urbanitzacions, etc.), la pèrdua de biodiversitat o l'augment del consum de recursos naturals.

El marc cronològic triat (1931-1983) és ja un exemple de la imbricació, en el cas de Matadepera, dels canvis politicosocials i les transformacions en el medi. Així, d'una banda, l'arribada de la República coincidí amb la consolidació del fenomen de l'estiueig, que suposava la construcció de segones residències basades en el model de ciutat jardí. D'altra banda, la República suposà, per primera vegada, la possibilitat

real de solucionar en favor de les classes populars les principals tensions que polaritzaren la societat durant el primer terç del segle XX, que en el cas matadeperenc giraven entorn de la propietat de la terra (el conflicte rabassaire). Pel que fa a la data final del període (1983), d'una banda, s'exhaurí el govern de la primera legislatura municipal sorgit del vot en llibertat després de la fi del règim franquista i, de l'altra, s'aprovà definitivament el Pla General d'Ordenació Urbana, instrument rector del futur desenvolupament urbanístic del municipi. Uns anys abans, en ple període de la Transició, trobem l'aparició de l'exponent més clar, a Matadepera, de la lluita contra els interessos de les elits que sustentaven la dictadura: el moviment ecologista. En concret, arran de la creació del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac, i per a evitar la realització de projectes d'urbanització com els de Can Robert, torrent de la Riba i Can Torres.

En una recerca d'aquest tipus es fa imprescindible el concurs de la història ambiental, disciplina que analitza la complexa interrelació històrica entre les persones i el seu medi. Un repàs a alguns autors que han contribuït al seu desenvolupament mostra que el medi ambient és una realitat dinàmica i, per tant, té una dimensió històrica inherent.⁶ La importància de la història ambiental en plantejaments com el que ens ocupa també rau en el fet que la ciència històrica no pot restar muda davant la situació actual de crisi ambiental global, caracteritzada, entre d'altres qüestions, per la pèrdua accelerada de biodiversitat a escala mundial, pel canvi climàtic d'origen humà, per l'important procés de desforestació dels boscos tropicals i pel creixent problema de l'abastament d'aigua potable entre la població mundial. El naixement de la història ambiental, precisament, coincideix amb l'aparició dels primers moviments ecologistes i amb l'inici de la percepció de la gravetat de la crisi ambiental per part de la comunitat científica internacional.⁷ Així, la voluntat de comprensió i superació dels problemes ambientals reforça el que exposàvem al començament respecte del compromís social de la història amb la societat present i futura.

Tanmateix, no hem d'oblidar que tant la història com la memòria històrica tenen un clar caràcter polièdric i estan conformades per una multiplicitat de realitats, vivències, expectatives i punts de vista difícilment reductibles a un únic guió narratiu. És per això que, mitjançant «Memòries d'una feixa», es vol donar veu també a d'altres memòries que, de vegades silencioses i de vegades silenciades, poden ajudar a comprendre les enormes transformacions històriques esdevingudes al nostre país durant l'últim segle. En aquest sentit, el testimoni d'aquelles persones que han viscut directament i des de diferents perspectives aquests processos de canvi històric es converteix en un dels peus sobre el qual se sosté aquest estudi. La voluntat d'incorporar les fonts orals, però, no es basa únicament en la seva contribució a l'explicació dels esdeveniments històrics. L'oportunitat de recuperar de l'oblit pràctiques socials, fili-

acions polítiques, esdeveniments culturals o pràctiques de gestió agrosilvopastoral ofereix renovades possibilitats de convivència entre les persones i entre aquestes i el seu entorn. També cal tenir en compte que, com a registre històric que són, les fonts orals han de ser tractades amb la mateixa crítica amb què tractaríem el registre documental. Tant la captació de les fonts orals com el seu estudi han d'estar guiats per un disseny i una metodologia que permeti l'aproximació científica als esdeveniments que es narren. Així, hem aprofitat l'experiència de diversos exemples de creació de col·leccions de fonts orals que ofereixen tota una sèrie de pautes, les quals s'han seguit i adaptat en funció de les característiques del present projecte.⁸

Matadepera, avui

El poble de Matadepera es troba situat a la falda del massís de Sant Llorenç del Munt i la serra de l'Obac, a uns 423 metres sobre el nivell del mar, entre les ciutats de Sabadell i Terrassa, i ocupa una superfície de 25,3 quilòmetres quadrats, dels quals prop d'un 60% pertanyen al Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac. Segons dades de l'Institut Nacional de Estadística (INE), el 2006 Matadepera acollia una població de 8.169 habitants, distribuïts de manera molt dispersa entre el nucli urbà i nombroses urbanitzacions (les Pedritxes, Cavall Bernat, Can Robert, els Rourets, Pla de Sant Llorenç, Drac Parc, Can Prat, Can Solà del Racó, Verge de Montserrat, Mas Sot, Can Vinyers), una dispersió que fa que Matadepera tingui una densitat de població de 322,1 habitants per quilòmetre quadrat, una de les més baixes del Vallès Occidental i de tota la regió metropolitana de Barcelona, que el mateix any eren de 1.433,7 i 1.493,5 habitants per quilòmetre quadrat, respectivament.

Actualment, Matadepera gaudeix d'una situació geogràfica privilegiada, envoltada dels boscos de Sant Llorenç i de l'Obac i ben comunicada amb els nuclis industrials de Sabadell i Terrassa, que l'ha convertit en un dels municipis residencials amb el metre quadrat més car d'Espanya i amb la població amb la renda per càpita més elevada de Catalunya.⁹ Matadepera també es troba al capdavant de les estadístiques en d'altres indicadors relacionats amb el nivell de vida dels seus habitants, com és el consum d'aigua per habitant, tot i que, com veurem, sempre ha estat un territori mancat d'aquest important recurs. La mitjana del consum d'aigua a Matadepera entre 1994 i 2000, sense tenir en compte els usos públics i les fuites, va ser de 419 litres per habitant al dia, tres vegades més que a Barcelona ciutat, que en va consumir 137 litres.¹⁰

Però Matadepera no ha estat sempre la zona residencial que avui coneixem. Fa menys d'un segle, Matadepera era encara un poble que no arribava als 500 habitants, dedicat eminentment al cultiu de la vinya i a l'explotació dels recursos del bosc mediterrani. Per presentar aquesta primera aproximació a la història social i ambiental de Matadepera, hem escollit un tema que serveix de fil conductor de l'evolució

del municipi. Ens referim al subministrament i consum d'aigua, una qüestió cabdal en la transformació de la fisonomia rural de Matadepera en residencial.

Condicionaments ambientals i l'inici del subministrament d'aigua

Al massís de Sant Llorenç, tot i que les precipitacions superen els 750 i fins i tot els 800 mm anuals,¹¹ la circulació superficial d'aigua és quasi inexistent. L'aigua de les precipitacions s'infiltra a l'interior de la massa conglomeràtica i dona lloc als coneguts processos càrstics i a les múltiples cavitats que avui coneixem. Una mínima part del cabal infiltrat retorna a la superfície en algunes fonts elevades, com la font Soleia o la font del Saüc, mentre que la major part s'infiltra més profundament i alimenta una colla d'exutoris situats a la perifèria del massís, els quals donen lloc als escassos cursos permanents –rieres de Rellinars, de Mura i de la vall d'Horta–.¹² Al municipi de Matadepera, la riera de les Arenes només presenta escolament en episodis de pluja intensa o molt intensa,¹³ de manera que històricament ha calgut aprofitar l'aigua de pluja –cisternes i basses– i l'aigua subterrània, en forma de pous.

Fins a la dècada dels cinquanta, en què Matadepera aconsegueix abastar-se de l'aigua del Llobregat i d'altres extraccions de la comarca, l'escassetat de recursos hidràulics propis, fruit dels condicionaments del medi tot just descrits, era una qüestió que determinava el treball i la vida al municipi i que impedia que la població del municipi creixés més ràpidament. Els conreus eren majoritàriament de secà (vinya i olivera), amb petites hortes al costat dels pous d'aigua de les cases, i l'explotació del bosc era una de les principals ocupacions dels homes i les dones de Matadepera, juntament amb les pedreres i els forns de calç, que utilitzaven la llenya del bosc com a combustible.

Durant tot el segle XIX i les primeres dècades del segle XX, el control de l'escassa aigua existent representava un bé molt preuat, que va donar lloc a que proliferessin els intents per trobar nous jaciments en forma de pous dins del terme municipal, la majoria sense gaire fortuna.

Un dels pioners en la construcció de pous i dipòsits d'aigua va ser l'alcalde Josep Arnau, que, el 1904, va posar en funcionament un pou amb un dipòsit d'uns 100 metres cúbics, conegut com el dipòsit del Lino, que, a més d'abastar aigua a la seva propietat, subministrava aigua al poble a través de canalitzacions.¹⁴ Per tal de gestionar aquesta nova infraestructura en Josep Arnau va fundar la primera Junta d'Aigües de Matadepera, que, els anys següents, continuaria perforant la terra del costat de la riera a la recerca de nous punts d'aigua.

Però la manca d'aigua continuava sent preocupant, com demostra un document de l'Ajuntament de l'any 1910, en què s'afirma que cada veí disposa aproximadament de 2 o 3 litres d'aigua al dia.¹⁵ El 1912, el mossèn del poble, Jaume Torres i Cuscó, que també s'havia sumat a la recerca d'aigua, en va trobar un jaciment a la

riba esquerra de la riera de les Arenes, dins la propietat de can Torrella de Baix, que va propiciar la construcció d'un altre dipòsit de 96 metres cúbics i d'una canonada de tub d'asfalt que portava l'aigua fins al poble. Per a explotar aquest nou jaciment d'aigua, el 1914, es va fundar la Sociedad Anónima Aguas de Matadepera, presidida pel seu principal accionista, en Josep Arnau i Pi.

Per als propietaris de terres, trobar aigua en abundància obria moltes possibilitats de negoci; la principal era la venda de terrenys per a construir-hi cases d'estiueig i augmentava considerablement el valor d'una terra que, essent de secà, tenia un valor reduït. Però, malauradament, els pous no tenien un volum d'aigua constant i depenien en bona mesura de l'aigua de pluja per a omplir-se, la qual cosa va fer que la seva rendibilitat no fos tan elevada com s'esperava. La baixa rendibilitat de la nova societat d'aigües va portar a la seva dissolució el 1919 i tots els seus béns van ser traspassats a l'Ajuntament. Però només uns anys més tard, el 1924, i en plena dictadura del general Primo de Rivera, l'Ajuntament cedeix a perpetuïtat a Francesc Arnau i Gorina, fill de Josep Arnau i propietari del primer dipòsit d'aigua construït el 1904, l'ús de les canalitzacions de la dissolta Aguas de Matadepera, SA. D'aquesta manera, Francesc Arnau es convertia en el principal subministrador d'aigua de la població. El seu control sobre l'aigua va permetre als Arnau crear la primera urbanització de Matadepera, al conegut pla de la Barraqueta, i es convertien, d'aquesta manera, en els primers promotors urbanístics del municipi.

Tot i els fracassos, els intents per trobar aigua amb noves perforacions no es van aturar. El 1925, l'industrial Ramon Codina i Viver va comprar una parcel·la de terreny a prop de la riera de les Arenes a nom de Manuel Vesa i va contractar un enginyer alemany, anomenat Otto Ebert, perquè l'ajudés a trobar aigua. Per aconseguir els permisos i iniciar les prospeccions, la nova societat va afirmar que la seva intenció era buscar jaciments de coure,¹⁶ però la intenció de Ramon Codina no era pas trobar coure, sinó aigua, tal com va denunciar el ple de l'Ajuntament el 24 de maig del 1926.¹⁷ L'oposició municipal al projecte del pou Codina, encapçalada per l'alcalde del partit Unión Patriótica Jaume Torres i Pi, provenia del fet que aquest no s'havia construït per a subministrar aigua al poble o per a crear urbanitzacions, com feia la família Arnau, sinó per tal de portar l'aigua a Terrassa i abastar la indústria tèxtil.

D'altra banda, els principals perjudicats per la construcció del nou pou Codina eren la família Arnau i l'empresa d'aigües de Terrassa, la Mina, que creien que el nou pou els robaria l'aigua dels seus pous i van fer tot el possible perquè Ramon Codina no aconseguís els permisos necessaris per a portar l'aigua a Terrassa. La seva pressió va fer que l'Ajuntament de Matadepera –com ja hem dit, regentat per la Unión Patriótica– dirigís una carta al Govern Civil en la qual s'afirmava que el nou pou «ha de mermar en grado sumo y quizás ha de agotar completamente el caudal,

relativament escàs i en realitat insuficient, que obté el benemérit patrici Don Francisco Arnau Gorina, sucador de Don José Arnau Pi per al abasteciment públic i privat de la població. La proximitat a la expressada riera de los tres pozos que té oberts ditx senyor en terrenes de su propietat, de los quals se extrae el agua y eleva por fuerza motriz y molinos de viento, permite asegurar que el agua procede del mismo punto de donde intentan sacarla los Sres. Ebert y Vesa [...]; desde hace muchísimos años la aspiración mas viva del vecindario es el alumbramiento de aguas para el consumo público y privado, y á pesar de los esfuerzos invertidos, todavía se lucha con una persistente escasez.»¹⁸ La carta conclou afirmant que «la concesión solicitada puede llegar á crear un conflicto de orden público, y esta es otra razón de peso para que VE se niegue a otorgarla». Cal recordar que Francesc Arnau i Gorina era, a més, el cap del Sometent de la localitat, que per aquelles dates reunia 38 associats.¹⁹

Per la seva banda, Ramon Codina va utilitzar una mesura de pressió que seria repetida més endavant per altres persones, i que consistia a abocar l'aigua del seu pou a la riera. Aquest fet va provocar un considerable escàndol a Matadepera i a Terrassa, que veien com es perdien milers de litres d'una aigua molt necessària per a la indústria i pel consum humà.

Finalment, però, la gran necessitat d'aigua de la indústria terrassenca va possibilitar que Ramon Codina vengués l'aigua del seu pou a Terrassa a través d'una nova canalització. Durant aquest estira i arronsa, Codina va haver de buscar socis inversors que l'ajudessin a sufragar les enormes despeses de construcció del pou. Va ser aleshores quan en Ramon Solà i Viver, propietari de can Solà del Racó, que també tenia la idea d'urbanitzar i parcel·lar una part de les seves propietats, però que no disposava de l'aigua necessària per fer-ho, va invertir en l'empresa de Ramon Codina. Aquesta nova explotació tampoc no va donar la rendibilitat esperada i la seva gestió va tenir molts alts i baixos, però entre el 1932 i el 1942 va subministrar aigua a Terrassa de forma, pràcticament, ininterrompuda.

La República: un intent fallit de democratització en la gestió de l'aigua

A Matadepera, les candidatures republicanes van ser les més votades el 12 d'abril de 1931, especialment Acció Republicana Catalana, cosa que va donar lloc a la formació d'un nou consistori democràtic, encapçalat per un nou alcalde, Josep Arnau i Genescà, cosí del darrer alcalde de la dictadura i principal subministrador d'aigua de la població, Francesc Arnau, però de conviccions polítiques totalment oposades. Un dels temes que més va preocupar el nou ajuntament democràtic i que millor representa la lluita de poder que, durant aquells anys, té lloc entre els nous poders locals democràtics i la vella aristocràcia caciquista, que es resistia a perdre les seves tradicionals prerrogatives, va ser el subministrament d'aigua de la població.

Durant el mes d'abril del 1931, i amb la vista posada en el futur desenvolupament del poble, l'Ajuntament democràtic va crear una Comissió Especial per a la Captació d'Aigües, que tenia com a principal objectiu fer augmentar el cabal de les aigües potables destinades a usos públics. La intenció del nou consistori era la de gestionar ell mateix el subministrament d'aigua, que fins aquell moment era en mans de Francesc Arnau. Així que, amb aquesta intenció, es va convocar un concurs públic d'abastament d'aigua per al poble, obert a «totes les persones i entitats que puguin aportar dades i orientacions, així com a les que posseeixin algun cabdal d'importància».²⁰

L'única proposta va venir de mans d'en Ramon Codina que, com ja hem vist, fins aquell moment subministrava aigua a la indústria tèxtil de Terrassa, el qual va oferir a l'Ajuntament 80 plomes d'aigua a 0,40 cèntims el metre cúbic. El 6 de juny del 1932, es discutí al ple de l'Ajuntament la proposta de Ramon Codina i «després d'una llarga reunió, s'acordà aprovar per unanimitat la referida proposició» i «assabentar a Francisco Arnau Gorina, del contingut d'aquest acord perquè tingui coneixement del projecte de l'Ajuntament, tota vegada que el mateix té actualment l'abastament d'aigües de la població, i al mateix temps assabentar-li també que oportunament se li comunicarà, la data que deurà deixar d'utilitzar les canonades propietat de l'Ajuntament per el susdit abastament».²¹ Però per a posar en marxa la nova distribució calia construir un nou dipòsit d'aigua a prop del pou Codina, fer noves canalitzacions i indemnitzar Francesc Arnau per les parts de la xarxa de distribució d'aigües que eren propietat seva, la qual cosa va impedir que el canvi fos immediat. Per aquest motiu, i en tant que Arnau continués subministrant aigua al poble, l'Ajuntament va establir un nou impost que gravava la utilització que Francesc Arnau feia de les canonades de propietat municipal que li havia regalat el consistori de la Dictadura i que ara pretenia recuperar el nou Ajuntament democràtic. Per tal de compensar aquest nou impost, Francesc Arnau va intentar incrementar el preu de l'aigua, però tant el primer alcalde democràtic, Josep Arnau, com el segon, Joan Arola, van impedir l'apujada.

D'altra banda, l'Ajuntament sabia perfectament que amb l'aigua del pou Codina no n'hi havia prou per a afrontar amb garanties el desenvolupament del municipi i que calien nous jaciments. Per aquest motiu, el 15 de setembre del 1934, el ple de l'Ajuntament discuteix sobre la conveniència d'acceptar l'oferta presentada per Joaquim Rodríguez Cánovas, de Sabadell, per a verificar i construir un nou pou al costat dret de la riera de les Arenes per a l'abastament d'aigua de la localitat. La proposta va ser acceptada amb gran interès pel consistori. La minoria opositora, en canvi, s'hi va oposar, tot afirmant que aquesta obra ocasionaria grans despeses que ells no estaven disposats a comprometre. La realitat, però, va ser que el contracte signat finalment amb Joaquim Rodríguez estipulava que, en cas que el nou pou no

donés aigua, el constructor es comprometia a tapar-lo sense cobrar res, mentre que, en cas que donés un cabal suficient d'aigua, s'establí un pagament ajornat de les 40 mil pessetes que costava l'obra, en funció del rendiment del pou.

D'altra banda, l'Ajuntament va demanar l'ajut de la Generalitat en el tema de l'abastament d'aigua de la població. La Generalitat va respondre analitzant la potabilitat de l'aigua del pou Codina, el maig del 1934, la qual va resultar ser bona per al consum humà, i concedia a l'alcalde una entrevista amb l'enginyer de la Delegació dels Serveis Hidràulics del Pirineu Oriental per «veure de trobar la forma de solucionar-ho favorablement».²²

Les obres de construcció del nou pou van començar immediatament, però en produir-se els anomenats fets d'octubre del 1934, en què el govern de la Generalitat va ser empresonat, la posada en marxa de la nova xarxa de distribució d'aigua i el canvi de subministradors encara no havia tingut lloc. Juntament amb el govern de la Generalitat són destituïts i empresonats una bona part dels representants dels ajuntaments democràtics de Catalunya que s'havien declarat fidels al govern de la Generalitat, com era el cas de Matadepera, i són clausurades les seues de les organitzacions polítiques i sindicals fidels a la Generalitat, com el Centre Català Republicà de Matadepera o el Sindicat de Rabassaires. Durant aquells dies, el president Companys va enviar un telefonema a l'alcalde, Joan Arola, que deia: «Agraeixo de tot cor en nom propi i de Catalunya vostre manifestació d'entusiasta adhesió en aquests moments. Des del lloc preferent que m'ha atorgat el poble, sabré correspondre a la seva confiança, posant tot el meu esforç per defensar les seves llibertats i els drets de Catalunya contra atacs enemics de l'Estatut i de la República.»²³

Durant aquells dies, el comandant militar de Terrassa es va fer càrrec del municipi i va nomenar un nou alcalde gestor en la persona de Josep Valls i Pi, membre de la Lliga i col·laborador de Francesc Arnau en la construcció de la urbanització del passeig Arnau. D'aquesta manera, el possible canvi en la xarxa de distribució de l'aigua va quedar bloquejat i tot va continuar com estava. Pel que respecta a la construcció del nou pou per part de Joaquim Rodríguez, el 19 d'octubre, el ple de l'Ajuntament nomenat pel comandant militar de Terrassa va aprovar per unanimitat la rescissió del contracte i va demanar al senyor Rodríguez que tapés el pou construït fins al moment. El motiu al·legat per a fer-ho era que Joaquim Rodríguez havia abandonat la construcció del pou arrel dels fets d'octubre, sense haver-ne informat l'Ajuntament.

Però els nous gestors de l'Ajuntament no es van limitar, únicament, a paralitzar la reforma sobre el subministrament d'aigua del municipi que pretenia acabar amb el monopoli de Francesc Arnau, sinó que van fer marxa enrere en totes les reformes impulsades pels anteriors consistoris democràtics. Per la seva banda, Francesc Arnau va aprofitar l'existència de la Comissió Gestora de l'Ajuntament per a intentar

incrementar, novament, el preu de l'aigua, amb l'excusa que l'Ajuntament anterior havia establert un nou impost sobre les canonades que ell feia servir, propietat de l'Ajuntament. La reacció dels veïns no es va fer esperar i el 3 d'agost del 1935 la Junta Directiva d'una anomenada Associació d'Inquilins de Matadepera es va reunir amb els veïns a can Trapet, centre social dels republicans, per tal de tractar sobre aquest tema. A la reunió es va decidir enviar una carta a l'Ajuntament en què es protestava enèrgicament contra l'intent de Francesc Arnau d'apujar el preu de l'aigua: «Els reunits consideraren un abús la pretensió del Sr. Arnau, subministrador de l'aigua, puix que en el mes de setembre de l'any 1933, anuncià l'augment als consumidors per mitjà d'una nota repartida que deia: “Si continua el impuesto creado por este Ayuntamiento sobre las tuberías, a partir del corriente año se aumentará de una peseta por octavo de agua mensualmente.”»²⁴ En aquesta mateixa carta els veïns explicaven a la Comissió Gestora de l'Ajuntament com quedaria el preu de l'aigua després de l'apujada, així com els beneficis que obtindria el senyor Arnau, en cas que aquesta es fes efectiva. Uns beneficis que, segons els veïns, serien molt superiors a l'impost introduït per l'Ajuntament i que deixaria el preu de l'aigua molt per sobre del d'altres pobles i capitals dels voltants. En resum, els veïns denunciaven que l'apujada del preu de l'aigua responia, únicament, a la voluntat d'obtenir més beneficis per part de Francesc Arnau. D'altra banda, els veïns es mostraven oberts al diàleg, en afirmar que, si el que volia realment Francesc Arnau era compensar el nou impost amb l'apujada del preu de l'aigua, aquesta apujada s'havia d'ajustar al valor del nou impost i repartir-se equitativament entre els veïns i els estiuejants.

Arnaud es va afanyar a respondre a les acusacions dels veïns amb una altra carta dirigida a la Comissió Gestora municipal en la qual deixava entreveure que el que impulsava els veïns a oposar-se a la mesura no era, pròpiament, l'apujada del preu de l'aigua sinó altres motius ocults, dels quals, però, no en parla. Arnau presenta els números dels seus ingressos i despeses, els quals quedaven igualats, donant a entendre que no obtenia cap benefici d'aquesta explotació, la qual cosa sembla difícil de creure. També afirma que els veïns no podien oposar-se a l'apujada perquè, en realitat, no tenien signat cap contracte. D'altra banda, Arnau reconeix que a Terrassa, Castellar, Sant Llorenç, etc. l'aigua es més barata, però argumenta que ell ha hagut de fer els seus pous al doble de profunditat per trobar aigua. En aquest sentit, Arnau arriba a afirmar que, si els veïns no volen la seva aigua, se l'haurien de procurar ells mateixos construint pous i oferint-la en lliure competència.

Al mateix temps, Arnau reconeix a la seva missiva que el 1933 ja havia intentat apujar el preu de l'aigua, però no ho va fer perquè l'alcalde, Arnau Genescà, s'hi va oposar «emprant un procediment molt en boga [*sic*] en aquella època que consistia en aconsellar que paguessin lo que volguessin, com me passava amb les vinyes, passant per damunt les lleis i els falls [*sic*] del mateixos tribunals». Finalment, Arnau

deixava l'assumpte en mans de l'alcalde gestor, Josep Valls i Pi, al qual li reconeix «un criteri obert» i el mèrit de no estar «dominat per certs prejudicis», com els alcaldes anteriors.

Uns mesos més tard, les eleccions generals de febrer del 1936 donaren una ajustada victòria al Front Popular d'Esquerrres, que, amb un programa de govern que pretenia reprendre la política del primer bienni republicà socialista, va fer possible la restitució dels ajuntaments democràtics. Un cop restituït l'Ajuntament democràtic de Matadepera, l'alcalde, Joan Arola, va impossibilitar l'apujada del preu de l'aigua que planejava Francesc Arnau i va intentar recuperar els projectes de subministrament anteriors, però la insurrecció militar del 18 de juliol va obrir un nou període que va suposar, novament, la paralització d'aquests projectes.

Durant els primers mesos de guerra es va constituir un Comitè de Milícies Anti-feixistes local que, d'acord amb l'Ajuntament, es va fer, a poc a poc, amb el control del poble.²⁵ L'Ajuntament va procurar continuar mantenint el dia a dia, tot esperant que la guerra fos curta, però aviat es va veure que la confrontació s'allargaria i les coses van començar a canviar a mesura que el govern de la Generalitat decretava noves mesures per adaptar-se a la situació d'economia de guerra.

El mes d'octubre, i en virtut del Decret de la Generalitat del dia 9, es procedeix a la constitució d'un nou ajuntament d'unitat a Matadepera, en què estan representades totes les forces polítiques que componen el bàndol republicà, i es dissol el Comitè Antifeixista local.²⁶

A finals de novembre del 1936, l'alcalde de Terrassa va informar l'Ajuntament de Matadepera de l'arribada imminent de refugiats de guerra a la seva ciutat, una part dels quals serien destinats a Matadepera per al seu allotjament. A aquests primers refugiats se n'hi van afegir ràpidament d'altres, fins a representar una proporció molt elevada de la població del municipi. Fins i tot, s'hi van instal·lar diverses colònies infantils a cases abandonades.²⁷ Tot plegat va obligar l'Ajuntament a utilitzar altres pous d'aigua de la localitat, per tal de garantir-ne el subministrament i per a poder regar les hortes de les cases, en un moment en què l'economia de guerra obligava a racionar els aliments i aquests conreus eren clau per a la supervivència de la població.

Un dels pous utilitzats, primer per a regar les hortes del voltant i després per a abastar el poble, va ser el de la masia de can Solà del Racó, abandonada pels seus propietaris des del començament de la guerra.²⁸ Però aquest no va ser l'únic pou utilitzat, ni el que més aigua va aportar. Durant l'estiu del 1937, la sequera i l'augment dels refugiats van obligar l'Ajuntament a arribar a un altre acord amb Adriana i Sara Aldavert per a la utilització del seu pou de «la Línia», el qual disposava d'una bomba de motor i es podia utilitzar sense gaires inversions. Segons el contracte signat entre l'Ajuntament i les propietàries, l'Ajuntament es comprometia a pagar a les germanes

Aldavert 200 pessetes cada sis mesos per la utilització d'aquest pou, a partir d'un contracte prorrogable de sis mesos en sis mesos.²⁹

El maig del 1937, tenim notícies del que havia passat amb els pous i el dipòsit d'aigua potable de la part nord de la localitat, propietat de Francesc Arnau i Gorina, gràcies a una carta de la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat, que parla de la seva apropiació per part de l'Ajuntament, i que demana a aquest el pagament de la contribució corresponent a aquests immobles i d'altres que la mateixa persona pogués tenir abans d'haver marxat del poble.³⁰

Finalment, el mes de gener del 1939 les tropes franquistes entren a Catalunya i s'inicià l'èxode dels refugiats i de totes les persones significades en la defensa de la República que hi havia a Matadepera, cap a la frontera amb França. Durant setmanes, els bombardejos sobre Matadepera i els voltants van ser constants. Quan sonaven les sirenes, la gent del poble corria a amagar-se a diferents coves o mines de calç dels voltants. No coneixem que hi hagués morts civils a causa dels bombardejos, però els danys materials van ser molt importants. Els edificis de les escoles van quedar parcialment destruïts, com també diversos ponts i carreteres que comunicaven Matadepera amb Sabadell i Terrassa.

Hegemonia franquista i control de l'aigua

Amb l'ocupació de les tropes franquistes, el 1939, començava una nova etapa per a Catalunya i per a Matadepera, marcada pel règim franquista. Acompanyant l'exèrcit *nacional* van arribar a Matadepera alguns dels seus veïns fugits durant la guerra, alguns d'ells convertits en membres de la Falange o de l'exèrcit. Una de les primeres mesures preses pel comandant militar i alcalde de Terrassa, Eloy Soto, seguint ordres del general en cap de la IV regió militar, va ser el nomenament verbal d'una Comissió Gestora, encapçalada pel falangista Antoni Genescà i Ventayol, per a fer-se càrrec de l'Ajuntament.³¹

Pel que respecta a l'abastament d'aigua, les germanes Aldavert van preguntar a la nova Comissió Gestora de l'Ajuntament si el seu pou de la finca «la Línia» continuaria sent utilitzat per a subministrar aigua al poble. La resposta de la nova Comissió Gestora a les germanes Aldavert va ser que s'entrevistessin amb Francesc Arnau i Gorina, que havia retornat al poble amb les tropes franquistes disposat a recuperar les seves propietats, i al qual les noves autoritats reconeixien tots els drets sobre el subministrament d'aigua. La resposta de Francesc Arnau a les germanes Aldavert va ser que els seus serveis ja no eren necessaris.

El desembre del 1939, Francesc Arnau va demanar a la Comissió Gestora una apujada de 2,5 pessetes «por octavo de agua y trimestre» en la tarifa de l'aigua, al·legant un «aumento de precios en la construcción de piezas y reparaciones».³² La resposta de l'Ajuntament, en aquest cas, va ser negativa, però no ha de sorprendre

pas, si tenim en compte, com s'explica en la carta que l'Ajuntament dirigí a Francesc Arnau, que «en el ejercicio 1939, ya se efectuó una bonificación de un 50% sobre el impuesto municipal que constaba establecido en las tuberías de conducción de aguas y ocupación del subsuelo de la vía pública».³³

El mes de març del 1940, el general en cap de la IV regió militar va ordenar la renovació de la Comissió Gestora de l'Ajuntament de Matadepera, la qual va quedar conformada de la manera següent: Josep Argemí i Arnau, alcalde; Francesc Arnau i Gorina, primer tinent alcalde; Felip Padrós i Boada, segon tinent alcalde, i Antoni Genescà i Ventayol i Narcís Riba i Arnau, vocals. Amb aquesta nova Comissió Gestora, l'Ajuntament quedava en mans dels principals contribuents del municipi.

Durant la postguerra, s'instaurà a Matadepera una clara línia divisòria entre vencedors i vençuts que va marcar socialment la vida al poble durant les dècades següents. En propers treballs aprofundirem en l'estudi de la repressió franquista a Matadepera i les seves conseqüències. De moment, ens volem limitar a posar de manifest el caràcter exemplificador que aquesta va tenir sobre el conjunt de la població i el fet que va permetre a les noves autoritats franquistes actuar amb total impunitat i sense necessitat de retre comptes a ningú sobre la seva gestió. D'altra banda, la situació de carestia generalitzada que va assolir tot l'Estat espanyol durant la postguerra, que es va allargar durant anys per culpa de l'autarquia econòmica imposada pel nou règim, va comportar la generalització de cartilles de racionament i el control estricte dels articles de primera necessitat per part de les autoritats franquistes locals, la qual cosa també va contribuir al control de la població.

Però, novament, una de les qüestions que reflecteix més bé la impunitat amb què les noves autoritats franquistes de Matadepera van gestionar la victòria militar és el subministrament d'aigua de la població. Una qüestió que, com ja hem vist, tenia grans implicacions sobre la construcció de noves urbanitzacions i sobre l'enriquiment, a partir d'aquestes, dels principals propietaris de terres del municipi.

El 13 de novembre del 1940, la Comissió Gestora municipal, dirigida per Josep Argemí i Arnau, va enviar, a instàncies del primer tinent alcalde, Francesc Arnau, una carta a Ramon Codina perquè informés sobre el cabal d'aigua que el seu pou destinava a les indústries de Terrassa i «en qué forma y condiciones podría desprenderse de los metros cúbicos de agua que se estimasen necesarios para completar el suministro de la localidad, los cuales, es casi probable que, de común acuerdo con el Sr. Francisco Arnau Gorina, principal suministrador local, podrían afluir al depósito del expresado Sr. Arnau y encargarse éste del abastecimiento, quedando resuelto de esta forma y con urgencia un problema de máximo interés para el municipio».³⁴

La resposta de Ramon Codina, del 18 de novembre del 1940, deia que estant en vigor, com estava, un contracte de subministrament d'aigua del seu pou amb l'empresari de Terrassa Josep Guardiola i Ros, li era impossible acceptar l'oferiment

de l'Ajuntament. Però l'Ajuntament no va acceptar un no per resposta i en una nova carta, del 3 de desembre del 1940, respon a Ramon Codina que en, el cas que «Vd. no se desprenda de una cantidad de metros cúbicos de agua de su caudal sito en este término con destino a abastecimiento de la localidad [...], el Ayuntamiento procederá a la incoación del expediente de expropiación parcial del agua que se estipula necesaria para el total abastecimiento de la población».³⁵ Les pressions dels poders locals contra Ramon Codina van ser intenses i van arribar, com veiem, fins a amenaçar-lo amb l'expropiació del seu pou, però d'altra banda, Ramon Codina era una persona molt lligada a la indústria de Terrassa i també disposava de la influència necessària per a aturar les envestides que li arribaven des de Matadepera. Així que, el 13 de gener del 1941, l'alcaldia va deixar de banda les amenaces i va enviar una altra carta a l'empresari terrassenc Josep Guardiola Ros, que tenia contractada l'aigua del pou Codina, per convidar-lo a una reunió on poder solucionar aquest nou conflicte per l'aigua i «a fin de evitar el máximo posible lesiones a intereses particulares».³⁶

Josep Guardiola no va acudir personalment a la reunió, però hi va enviar el seu comptable, Francesc Gibert. Finalment, sembla que de la reunió va sortir un acord, que es va enviar al senyor Guardiola perquè el signés, en què es deia que quan el contracte de Guardiola expirés, el 1942, aquest «cederá al Ayuntamiento de Matadepera [...] la cantidad o sea metros cúbicos de agua que la referida corporación municipal considere necesarios para obtener el total abastecimiento de la localidad».³⁷ Finalment, doncs, l'Ajuntament va arribar a un acord amb la indústria de Terrassa sobre l'aigua del pou Codina sense que el seu propietari, Ramon Codina, hi pogués fer res. El gran vencedor i beneficiari d'aquesta lluita per l'aigua va ser Francesc Arnau.³⁸

Al mateix temps, el 28 de desembre del 1940, quan tot just feia un any que la primera Comissió Gestora de l'Ajuntament havia denegat un primer augment del preu de l'aigua a Francesc Arnau, al·legant que ja s'havia rebaixat l'impost municipal sobre l'aigua en un 50 per cent, aquest va tornar a demanar a l'Ajuntament un nou increment del preu de l'aigua a Matadepera, «en un total de tres pesetas cincuenta céntimos por octavo de agua y trimestre a partir del próximo año 1941».³⁹ En aquells moments, Francesc Arnau era primer tinent alcalde de la segona Comissió Gestora i va poder imposar la seva apujada sense oposició; igualment, va aconseguir que l'Ajuntament acceptés un augment en el preu del lloguer que aquest pagava per utilitzar un habitatge de la seva propietat com a casa consistorial, el qual va passar de les 700 a les 1.000 pessetes anuals. Tot just després d'aconseguir aquests increments i de garantir el seu monopoli sobre el subministrament d'aigua de la població, Francesc Arnau i Gorina va presentar la seva dimissió com a regidor de l'Ajuntament, al·legant que tenia més de 60 anys.

Però l'augment del preu de l'aigua no era una excepció, sinó que anava lligat a tota una sèrie d'abusos de poder comesos per les noves autoritats franquistes de Matadepera, que, l'agost del 1940, es permetien el luxe d'encarregar «50 cigarros

puros» per a regalar a les autoritats convidades «con motivo de la Fiesta Mayor y en obsequio a autoridades de la Provincia y locales»,⁴⁰ entre elles Alfons Sala, quan la majoria de la població patia el racionament dels productes de primera necessitat, incloent-hi el tabac, i es veia obligada a recórrer a l'enginy per a aconseguir una mica de farina, d'oli o de pa per a la subsistència familiar.⁴¹

A començaments del 1942 va expirar el contracte de subministrament d'aigua entre Ramon Codina i Josep Guardiola i l'11 de maig d'aquell mateix any, una carta del nou alcalde, Enric Genescà, informava Francesc Arnau i Gorina que el pou de Ramon Codina passaria a subministrar-li 20 metres cúbics d'aigua, a preu de 35 cèntims el metre cúbic, i que la resta del cabal d'aigua del pou es continuaria subministrant a l'empresa de Josep Guardiola, de Terrassa. Tot i que, en el cas que el cabal del pou disminuís, aquest reduiria la seva aportació al poble en un 5%. La carta instava Francesc Arnau perquè es posés d'acord amb el senyor Codina sobre els treballs que s'havien de realitzar per a incorporar el nou cabal d'aigua a la instal·lació controlada per ell. Segons s'explica en una altra carta de juny del 1943, l'acord final també incloïa que, tan bon punt el senyor Guardiola disposés de l'aigua del Llobregat, canalització que en aquells moments estava realitzant Mina Pública de Aguas de Tarrasa, el senyor Codina incrementaria la seva aportació a Matadepera fins als 60 metres cúbics d'aigua.

Però el domini de Francesc Arnau sobre el subministrament d'aigua va durar poc temps, perquè el 15 de desembre del 1943 es va constituir formalment una nova empresa per a gestionar el subministrament d'aigua al poble, anomenada Aguas Potables de Matadepera, SA, el capital majoritari de la qual pertanyia a la família Codina, que, durant anys, controlaria la Junta de Govern de la nova societat.⁴²

D'altra banda, durant la postguerra es va consolidar el fenomen de l'estiueig i de les segones residències a Matadepera, que havia començat durant la dècada dels vint, i que feia que la població del municipi creixés molt durant els mesos d'estiu. Aquest fenomen, que durant la postguerra ja semblava estar destinat a ser la gallina dels ous d'or del municipi, estava clarament en perill per culpa de la carestia d'aigua durant els mesos d'estiu, que impedia continuar amb la venda de terrenys per tal de construir-hi cases i torres d'estiueig. Comença, aleshores, un llarg procés per a portar l'aigua del Llobregat des de Terrassa fins a Matadepera i permetre, així, consolidar el fenomen de l'estiueig, que tants beneficis estava aportant als principals propietaris de terres del municipi.

Quan diem que la construcció d'aquesta infraestructura hidràulica beneficiava majoritàriament els grans propietaris de terres del poble, hem de tenir molt en compte que la concentració de la propietat de la terra en unes poques persones era, en aquells moments, escandalosa.

Segons la contribució rústica del 1944,⁴³ el principal propietari de terres de Matadepera era l'empresa Explotaciones Agrícolas, SA, propietat de la família Barata, que

disposava del 32,9 per cent de la terra del terme municipal de Matadepera, tot i que formalment estaven empadronats a Terrassa. El cas de la família Barata no era una excepció, ja que el 83,1 per cent de les terres pertanyien a persones empadronades fora del municipi i només el 16,9 per cent a residents del poble. Segons les dades de l'impost d'amillament del 1944, només tres persones posseïen més de la meitat de la terra, concretament el 53,8 per cent, i 15 persones el 85,23 per cent. El 14,77 per cent de terra restant del poble estava en mans de 97 petits propietaris, i d'aquests, pràcticament la meitat eren estiuejants.

En resum, dels 112 contribuents d'amillament que tenien algun tipus de propietat de terra a Matadepera, el 1944, només 60 pertanyien al poble. És a dir que, d'un cens d'empadronament en continu moviment, com era el de Matadepera durant la postguerra, d'unes 500-600 persones que habitaven a Matadepera, només el 10 per cent tenien algun tipus de propietat. La resta d'habitants de Matadepera, el 90 per cent, no tenien cap tipus de propietat i es dedicaven a treballar unes terres que no eren seves i que molt aviat es començarien a transformar en urbanitzacions. El futur, per tant, no semblava gaire esperançador per als agricultors i treballadors del bosc de Matadepera, majoritàriament posseïdors de contractes de masoveria i d'arrendaments fàcilment expropiables, com tot seguit veurem.

El 1947, l'Ajuntament de Matadepera preparava un nou pla d'ordenació del territori que preveia la urbanització dels terrenys coneguts com la Muntanyeta, una ampliació del carrer de Pere Aldavert, can Pous, etc.,⁴⁴ però el gran impediment perquè aquests i d'altres projectes d'urbanització tiressin endavant continuava sent la manca d'aigua.

Per aquest motiu, el 1947, un grup de propietaris va crear una Comissió per a «la traïda de aigua a Matadepera», que obrí una subscripció de capital privat entre una seixantena de propietaris de terres del municipi, per tal de, segons s'explica en una carta del 16 de setembre del 1947, arribar a un acord amb la societat Mina Pública de Aguas de Tarrasa perquè aquesta subministrés fins a mil metres cúbics diaris d'aigua, per a les necessitats de Matadepera i dels seus voltants.⁴⁵ A la mateixa carta també s'informa que ja es disposava del capital necessari per a iniciar les obres, cosa que fa palesa la ràpida resposta dels propietaris de terres a la proposta de la Comissió de portar l'aigua del Llobregat des de Terrassa, amb la qual, certament, tots els propietaris hi sortien guanyant.

Els costos de portar l'aigua a Matadepera, que ascendien a 1 milió de pessetes, van ser abonats per la Comissió a través de les subscripcions a la Mina de Terrassa, encarregada de les obres, però el subministrament d'aigua del municipi continuava sent monopoli d'Aigües de Matadepera. Els diners de l'obra prestats pels propietaris de terres van ser retornats, posteriorment, per la Mina i Aigües de Matadepera a aquests propietaris, a través de descomptes en el rebut de l'aigua, que els propor-

cionaren aigua molt barata durant anys i que possibilitaren un nou creixement de les urbanitzacions.

L'arribada de l'aigua del Llobregat des de Terrassa, el 1949, va obrir un nou període de grans beneficis per a Aguas Potables de Matadepera. Durant aquells anys, els dos màxims accionistes de la societat eren dos nous promotors urbanístics de fora del poble que havien comprat terres a Matadepera, Jaume Rocabert i Prats i Jesús de Led de la Justicia.

A més de les canalitzacions per a portar l'aigua des de Terrassa, l'acord amb la Mina establia la construcció d'un nou dipòsit d'aigua amb capacitat per a 500 metres cúbics a prop de can Candi que, segons indica mossèn Manel Ametller, era per a subministrar aigua a les noves urbanitzacions que Jaume Rocabert, Joan Banchs i mossèn Antoni Pascual pretenien construir en uns terrenys al marge dret de la riera de les Arenes, coneguts com can Torrella de Baix, i que havien comprat a Francesc Arnau.⁴⁶ Anys més tard, el 1961, aquest dipòsit va ser substituït per un de nou, amb més capacitat, que subministraria aigua a les noves urbanitzacions dels voltants.

Els motius per a realitzar aquestes obres eren notoris i no s'amagaven als ulls de ningú, com demostra una instància presentada a l'Ajuntament per la societat Aguas Potables de Matadepera, SA, el 2 de gener del 1951, en què l'empresa agraeix a l'Ajuntament la seva col·laboració en el projecte de portar aigua del Llobregat des de Terrassa. En aquesta carta hi podem llegir les afirmacions següents: «Resultando insuficiente el caudal de agua potable para el abastecimiento del casco antiguo de esta población y mayormente a los distintos núcleos urbanos o urbanizaciones que se han venido creando unos, y se hallan en vías de realización otras, ensanche, etc. [...], con lo cual no sólo podrán verse colmadas las necesidades actuales de la población, sino también serán atendidas las que en el futuro puedan presentarse cualesquiera que sea el desarrollo de la población, ventaja que no han podido alcanzar otras localidades, que como Matadepera pugnan por convertirse en verdaderas estaciones de veraneo: habiendo contribuido también al éxito de tal mejora las facilidades que ha dado el Ayuntamiento, que, teniendo una visión clara del porvenir, no ha regateado su colaboración para lo que hoy constituye una esplendorosa realidad.»⁴⁷

Finalment, l'arribada d'aigua en abundància, a partir del 1949, va permetre als grans propietaris de terres explotar les potencialitats del municipi com a localitat d'estiueig, sense impediments i amb el beneplàcit de l'Administració local franquista.⁴⁸ Els grans perjudicats d'aquesta aposta de «progrés» van ser el conjunt de la població de Matadepera, que fins aquell moment es dedicava majoritàriament al treball del camp i del bosc en règim de parceria i de masoveria.

El procés d'urbanització de les terres de conreu i de bosc funcionava de la manera següent: un cop els propietaris i promotors disposaven de l'aigua necessària, l'Ajuntament autoritzava, de manera pràcticament immediata, la venda per parcel·les

i la urbanització dels terrenys, sense que els contractes de parceria i masoveria en vigor entre propietaris i pagesos suposessin cap impediment a aquest gran negoci. No cal dir que, sense aigua disponible per a l'abastament d'aquestes noves urbanitzacions, aquesta situació no s'hauria donat mai, però l'actuació del règim franquista i la consegüent impossibilitat que els pagesos sense terres poguessin defensar els seus drets adquirits sobre una terra que, en moltes ocasions, feia generacions que treballaven, també va influir decisivament en el fet que aquest procés de parcel·lació i venda de terres es portés a terme.

El registre oral és, en aquest punt, imprescindible per a deixar testimoni d'aquest procés silenciós d'expropiacions i de desallotjaments de terres, i del qual no hi ha documentació directa. Algunes de les persones entrevistades, fins al moment, han parlat amargament d'aquest procés que els va impedir continuar dedicant-se al conreu de la vinya i al treball al bosc, i que els va empenyer al treball a la fàbrica o al sector terciari. Per exemple, Magdalena Font ho resumeix així: «La terra era de quatre propietaris i els propietaris s'ho van anar venent per fer-hi torres [...]. Tot eren parcers, no teníem res propi i ens van anar fotent fora de tot arreu. Anava així.»⁴⁹ Per al cas concret de can Gorina, disposem del testimoni del seu últim masover, Domènec Comasòlives: «Sí, sense haver fet res, a casa ens van fotre fora [...]. L'amo li va dir al meu pare, diu: "Ja podeu tenir contracte, que això no us servirà de res" [...]. El propietari era l'alcalde, el Turu, i diu: "Les casetes són les casetes", va dir, així mateix.»⁵⁰ També a can Prat es visqué una situació semblant. Així, segons recorda Joan Orriols: «El pare tenia el contracte de la finca de can Prat fet i llavors, quan ho van voler urbanitzar, li van dir: "Joan, mira, et posarem aquí com de vigilant i de guarda i tu tindràs una mesada i tot". I amb aquestes, que ja havien agafat tot l'hort, perquè ja van agafar-ho tot, llavors el pare va morir d'un atac de cor i va quedar tot. S'ho van quedar tot i sense indemnitzar masovers, ni res de res. Però és clar, això són les coses que passaven abans, ara no passen. No. Perquè tothom sap els drets i el d'allò... *llavòrens* no.»⁵¹

Conseqüències sociolaborals i ambientals de l'especulació urbanística

A partir de la dècada dels cinquanta, el procés de transformació social de Matedepera propiciat per l'especulació urbanística va empenyer molts dels seus habitants a abandonar el camp i a buscar feina a les indústries de Sabadell i Terrassa, que en alguns casos eren propietat dels seus nous veïns. D'altres, en canvi, van començar a dedicar-se, a temps complet, al sector de serveis, aprofitant la nova demanda produïda pels nous estiuejants. Durant aquesta època comencen a proliferar els paletes, fusters, pintors i d'altres feines relacionades amb la construcció, que fins aquell moment només realitzaven una o dues persones a la població, i s'obren noves botigues, salons de perruqueria, etc., que fan el seu agost amb el creixent nombre d'estiuejants.

La generalització del fenomen de l'estiueig va donar lloc a l'existència de dues Matadeperes diferenciades. La Matadepera de l'hivern i la de l'estiu, quan la població pràcticament es doblava. Però entre els nouvinguts i la població autòctona s'alçava una important barrera social, reforçada per l'existència del mateix règim franquista, que impedia que aquestes dues comunitats es relacionessin més enllà del que era estrictament necessari. De fet, la majoria dels estiuejants pràcticament no trepitjaven el poble i molts, fins i tot, feien que els nous comerços els portessin el menjar a casa seva. Com recorda Pau Soler, «hi havia els tres mesos d'estiu que venien a *veranejar* els senyors de Sabadell, de Terrassa, de Barcelona, en venien. Que tenien la caseta aquí i aquests ja tiraven de veta, perquè van passar uns anys molt bons [...] per a ells, no per a nosaltres. No per a l'obrer, perquè l'obrer, treballant molt arribava a mal viure, però arribava a sobreviure, treballant moltes hores. Ara, els burgesos, els rics de *llavòrens*, van passar uns anys molt bons.»⁵²

L'escenificació més clara d'aquesta separació tenia lloc la darrera setmana del mes d'agost, durant la celebració de la Festa Major del municipi, en què es construïen dos envelats diferents, un per als estiuejants i un altre per als naturals de Matadepera. Una pràctica que es va mantenir durant molt de temps. De fet, les festivitats tradicionals de Matadepera estaven marcades pels seus dos patrons, sant Sebastià (que se celebrava el 20 de gener) i sant Joan, i pel calendari agrícola, amb celebracions com la Festa del Most, que tenia lloc després de la verema, normalment a l'octubre, però la proliferació del fenomen de l'estiueig va fer que la Festa Major es traslladés a la darrera setmana d'agost, a fi de potenciar l'atractiu de la vila durant aquells dies. Així ens ho confirmen els testimonis de les entrevistes: «Un any els estiuejants es van fer la seva festa major per a ells i es van fer un envelat ells [...]. No es van voler barrejar amb els que fèiem pudor de suat.»⁵³

Però, quan tot just feia tres anys d'aquesta «esplendorosa realidad» comencen a aparèixer les primeres conseqüències mediambientals del creixement sense control de població protagonitzat per les noves residències d'estiueig, en forma de contaminació de les aigües dels pous Codina i Arnau. Curiosament, serà Aguas Potables de Matadepera, SA, l'empresa responsable d'haver portat l'aigua del Llobregat fins a Matadepera per fer possibles aquelles construccions, la que s'erigirà en defensora de la qualitat i potabilitat de l'aigua que extreia dels anomenats pous Codina i Arnau, «cuyo caudal puede cifrarse en unos 230 metros cúbicos diarios», un cabal d'aigua que, en no ser contractat a la Mina de Terrassa, era el que més beneficis aportava a l'empresa.

El problema de la contaminació de l'aigua d'aquests pous, com a conseqüència de la manca d'una xarxa de clavegueram a les noves urbanitzacions construïdes, va ser exposat àmpliament a l'alcalde per Francesc Codina i Izard, conseller delegat d'Aguas Potables de Matadepera, SA, en una carta del 15 de setembre del 1953. Reproduïm el que Francesc Codina hi exposa:

«La potabilidad de las aguas de ambos pozos, debido a su profundidad, es perfecta bajo el punto de vista hidrotimétrico y de pureza bacteriológica, pero debido a la cantidad de aguas residuales que actualmente se vierten en el lecho de la Riera de las Arenas sin previa depuración, ponen en peligro evidente, si no inmediato, en un futuro próximo o lejano sus actuales condiciones de potabilidad.

Durante el año 1948, y a unos 150 metros dirección N. E. del pozo Codina, y precisamente en la margen opuesta, vierten las aguas residuales en un antiguo pozo, procedentes de la urbanización sur de Can Prat, e igualmente, las demás construcciones ubicadas al norte de los pozos Arnau-Codina, vierten asimismo sus aguas residuales con ausencia total de los más elementales rudimentos de depuración, y libremente en el lecho de la Riera de las Arenas, con desprecio consiguiente de los derechos pre-existentes.

Los análisis realizados hasta la fecha de nuestros caudales son totalmente negativos, y sin embargo, hemos sido informados de que D. Juan Banchs, propietario de un pozo cuyo eje principal está a 25 metros del pozo Arnau, acusa ya la presencia de bacilos de Cook [*sic*], debido a filtraciones que se producen a la profundidad de 12 metros, produciendo en consecuencia la impotabilidad del caudal principal que afluye a los 43 metros (análisis que obra en nuestro poder).

Esta sociedad, se cree en el deber de poner en el superior conocimiento del Magnífico Ayuntamiento de su digna presidencia, el peligro que entraña para el normal suministro de aguas a la población, la continua entrada en el lecho de la riera de todas las aguas residuales de las edificaciones al norte de nuestros alumbramientos [...].»⁵⁴

La carta finalitza amb aquesta afirmació: «“Salus populi, suprema lex” de los antiguos, es el motivo primordial del presente escrito, con el único fin de que oportunamente puedan tomarse las medidas conducentes a alejar el peligro de la contaminación.» Però a ningú no se li podia escapar, ni a l'Ajuntament, controlat pels principals propietaris de terra del municipi, que la contaminació dels pous Arnau i Codina podia representar un greu impediment a la construcció de les urbanitzacions en marxa o en projecte.

La resposta de l'Ajuntament a la companyia d'aigües de Matadepera es va limitar, mentre no es plantegés la construcció d'una xarxa de clavegueram, a la inspecció de les fosses sèptiques existents «para que sus propietarios las pongan en regla si no están, y además que construyan una fosa séptica a manera de estación depuradora, antes que la citada cloaca comunique con el cauce público». ⁵⁵ El perill de contami-

nació va fer que la construcció d'una xarxa adequada de clavegueram es tingués més en compte a l'hora de projectar noves urbanitzacions, però no serà fins després de les rierades del 1962 que es construirà una veritable xarxa de clavegueram.

Subvencionant l'enriquiment: l'increment del preu de l'aigua

A mitjans de la dècada dels cinquanta es va presentar un nou problema relacionat amb el subministrament d'aigua, que serà motiu de confrontació constant entre els habitants de Matadepera i els gestors d'aquest recurs, la companyia Aguas Potables de Matadepera, SA. El creixement de la població i la disminució del cabal dels pous Codina i Arnau, durant els mesos d'estiu, obligava la companyia a comprar un cabal d'aigua cada vegada més important a l'empresa subministradora, Mina de Terrassa, a un preu que anava en augment, la qual cosa obligava la companyia a incrementar el preu de l'aigua a Matadepera. Els intents d'incrementar el preu de l'aigua d'aixeta no van agradar tots els veïns, especialment aquells que vivien tot l'any a la població. Novament, la transformació del municipi en zona d'estiueig i de segones residències, que estava enriquint uns quants, tornava a recaure sobre les butxaques dels habitants autòctons.

La primavera del 1957, una carta d'Aigües de Matadepera informa l'Ajuntament que es produirà una pujada en la tarifa de l'aigua del 25%, concedida pel Ministeri d'Indústria. L'empresa justificava el fort increment en el preu de l'aigua afirmant que aquesta encara era més barata que a Terrassa.

Dos anys més tard, Aigües de Matadepera insistia en el mateix camí, en demanar a l'Ajuntament un augment del preu de l'aigua per a finançar la construcció d'un nou dipòsit d'aigua de 1.000 a 1.500 metres cúbics d'aigua. En una carta de l'1 de juliol del 1959, en què la societat informa l'Ajuntament d'aquest projecte, s'hi afirma ben clarament que aquesta aigua «no es para necesidades domésticas e higiénicas imprescindibles, sino para atenciones, en cierto modo, suntuarias, como el riego de jardines y la utilización de piscinas particulares, aumento de consumo que fácilmente se explica por las numerosas casas-torres que se han construido de unos años a esta parte y que se van construyendo».⁵⁶ Aquesta utilització suntuosa de l'aigua que es volia potenciar al municipi i que tants beneficis reportava a propietaris de terres i promotors feia necessari, segons l'empresa, construir un nou dipòsit d'uns 1.000 a 1.500 metres cúbics d'aigua, a fi de tenir, juntament amb els ja existents, una reserva d'aigua suficient per a satisfer la creixent demanda de «tan precioso líquido». Segons afirmava l'empresa, aquesta no podia portar a terme la inversió necessària per a la construcció d'aquest nou dipòsit: «Tales sacrificios excederían la potencialidad económica de nuestra sociedad, Aguas Potables de Matadepera, S.A., si no se compensaran, en todo o en parte, con el indispensable reajuste del precio del agua, pues sólo así podemos cumplir nuestro cometido del

servicio de suministro de agua a satisfacción de todos los consumidores y de ese magnífico Ayuntamiento».

Per tal d'evitar una possible reacció en contra de l'augment del preu de l'aigua, la companyia va proposar una fórmula perquè l'increment de la factura de l'aigua no afectés els «vecinos residentes permanentemente en Matadepera [...], ya que es norma nuestra evitar, en cuanto sea posible, toda elevación de precios a los aludidos vecinos, que merecen una atención especial». L'Ajuntament respon a aquesta carta reconeixent que l'elevació del preu de l'aigua no era, únicament, competència seva, sinó que havia de rebre el vistiplau de la *Delegación Provincial de Industria*, però l'empresa sempre s'escudava en el que qualificava de silenci administratiu de l'Ajuntament per a incrementar el preu de l'aigua i, així, finançar l'ampliació de la xarxa.

L'any 1962 representa un abans i un després en la història de Matadepera. Aquell any, el mur de contenció de formigó construït, tot just el 1960, a la riera de les Arenes per la Comissaria d'Aigües del Pirineu Oriental, però amb càrrec als veïns de la riera, no va suportar el gran volum d'aigua que baixava per la riera de les Arenes a conseqüència de les fortes pluges dels primers dies d'octubre del 1962 i va desaparèixer completament. La rierada d'aquells dies va costar la vida a set persones, que en els moments de l'arribada del màxim volum d'aigua es trobaven a casa seva. Va destruir completament 10 cases del municipi situades al costat de la riera i va causar incomptables desperfectes a la resta de cases del poble i a les instal·lacions públiques, com ara les escoles, l'escorxador municipal, el camp de futbol —construït tot just feia un any—, l'església de Sant Joan, etc., uns desperfectes que, segons estimacions municipals, en total pujaven a més de vint milions de pessetes.⁵⁷

Una de les empreses privades del municipi que més danys va rebre, a conseqüència de la rierada, va ser Aigües de Matadepera. Els pous Codina i Arnau van quedar inutilitzats i una bona part de les canalitzacions que subministraven aigua al poble i a les urbanitzacions van ser arrencades per la força de l'aigua.

Durant els dies immediatament posteriors a la principal rierada, l'Ajuntament va fer públic un bàndol perquè la població bullís l'aigua abans d'utilitzar-la per al consum humà, però en veure que aquesta mesura no seria suficient va sol·licitar a l'empresa Purificadora de Aguas, SA, de Barcelona, la instal·lació urgent d'un aparell depurador d'aigua al dipòsit general de subministrament públic, mentre es reparés la xarxa, despesa que va anar a càrrec de l'empresa subministradora, Aguas Potables de Matadepera, SA.

El 4 de novembre del 1962, una altra rierada va tornar a posar en perill la població de Matadepera, ja que la riera de les Arenes era plena d'arbres, fang i altres materials que havia portat l'anterior rierada, però aquest cop no hi va haver víctimes mortals. En canvi, el subministrament d'aigua va quedar molt greument afectat i es va haver de recórrer a la distribució d'aigua a la població mitjançant cisternes.

Tot i la lentitud amb què les autoritats franquistes responien a les necessitats de la població afectada per les rierades, que era molta i de molts municipis, les ajudes estatals a la reconstrucció per a les empreses privades afectades no es van fer esperar i Aguas Potables de Matadepera, SA, va poder obtenir un crèdit de 300 mil pessetes, en molt bones condicions, que li va permetre refer i millorar la seva xarxa de subministrament d'aigua en un temps relativament curt.⁵⁸

Els veïns de Matadepera afectats per les rierades, en canvi, no van tenir tanta sort. Segons una relació «de las viviendas que sufrieron daños y no quedaron totalmente destruidas, así como de las indemnizaciones abonadas a propietarios por el Ministerio de la Vivienda», del 24 de juliol del 1963, confeccionada per l'Ajuntament, van ser 52 els propietaris afectats per les rierades. En la pràctica totalitat dels casos, les indemnitzacions que aquests propietaris reberen eren irrisòries, en comparació amb els pressupostos de reconstrucció de danys que havien presentat els veïns. A tall d'exemple, Juan Luis Gómez, del carrer anomenat llavors del General Mola (ara carrer de Ramon Llull), va rebre 13 mil pessetes d'ajuda, quan els desperfectes a la seva propietat ascendien a 968 mil pessetes.⁵⁹

A començaments del 1963, l'Ajuntament va confeccionar un pressupost aproximat del que costaria reparar i millorar les infraestructures del municipi afectades per la rierada, de tal manera que una nova rierada com aquella no tornés a afectar el nucli urbà i, de passada, poder millorar les vies de comunicació de Matadepera amb l'exterior. Segons aquest pressupost, era necessària una inversió de gairebé 23 milions de pessetes.⁶⁰

Durant els anys següents a la rierada, l'Ajuntament va dissenyar un nou pla d'ordenació urbana del territori i es van construir algunes infraestructures bàsiques que fins aquell moment no existien, com una xarxa de clavegueram o nous ponts per a comunicar-se amb Sabadell i Terrassa. Tot plegat, va donar una nova embranzida als projectes de crear noves urbanitzacions. Però, a diferència del que havia succeït durant les dècades anteriors, en què la majoria d'urbanitzacions havien estat obra de promotors de fora del municipi, l'esclat urbanístic de la dècada dels seixanta a Matadepera cal atribuir-lo als principals propietaris de terres del municipi, que van encetar una nova guerra entre ells per a controlar l'aigua disponible, sense la qual, com ja hem dit, era impossible crear una urbanització.

La primera propietària a interessar-se per la construcció d'una urbanització als seus terrenys va ser Pilar Prat i Alegre, vídua de Gaietà Vallès, que inicià converses el 1962 amb Aigües de Matadepera per tal de disposar de 200 metres cúbics d'aigua per a la futura urbanització de Can Prat. L'acord entre totes dues parts, que es va fer efectiu el 1965, preveia la construcció d'un nou dipòsit d'aigua a càrrec de Pilar Prat i l'ampliació de la xarxa de subministrament a càrrec d'Aigües de Matadepera.⁶¹

Al projecte d'urbanitzar Can Prat n'hi van seguir d'altres, com el de Jaume Serra, propietari de la masia de can Marcet, però en aquest cas Aigües de Matadepera

va contestar que no disposava de capital per a realitzar la inversió necessària per a atendre el nou subministrament. La resposta de Jaume Serra a la negativa d'Aigües de Matadepera va ser comprar totes les accions de la companyia que va poder per tal d'aconseguir-ne el control, una operació per a la qual va tenir la col·laboració de Joan Marquès, conseller delegat de la Mina de Terrassa i d'Aigües de Matadepera, que feia de pont entre totes dues companyies. Un any més tard, el 28 d'octubre del 1965, s'arribà a un acord entre totes dues parts, que establia el subministrament de 150 metres cúbics d'aigua al dia per a la urbanització de Can Marcet, a canvi que Jaume Serra pagués de la seva butxaca la canalització i la construcció del dipòsit de subministrament.

El trencament del consens entre els grans propietaris

En Jaume Serra va poder solucionar, momentàniament, el seu problema adquirint accions d'Aigües de Matadepera, però la relació entre la companyia i els principals propietaris de terres del municipi s'havia deteriorat sensiblement. Un any abans d'aquest acord sobre can Marcet, el 29 de desembre del 1964, una nova carta reveladora del conseller delegat d'aigües de Matadepera, en aquest cas d'Emili Gorina i Puig, informava l'Ajuntament del trencament del consens entre els grans propietaris de terres del municipi entorn de la necessitat de continuar portant aigua des de Terrassa, per a poder afrontar amb garanties el creixement urbanístic en marxa.

La carta parla de repetir una solució semblant a l'establerta el 1954, que va suposar l'arribada de 1.000 metres cúbics d'aigua des de Terrassa. Segons la companyia, l'aigua s'havia exhaurit i es necessitaven entre 1.000 o 1.500 metres cúbics més d'aigua per a garantir l'expansió dels propers deu anys, la qual cosa requeria una inversió de més de dos milions de pessetes en noves canalitzacions i un nou dipòsit. La carta argumenta que Aigües de Matadepera era incapaç d'afrontar una inversió d'aquestes característiques, en un municipi com Matadepera, que ja en aquells moments tenia una població molt dispersa i que requeria una extensa xarxa de subministrament, però sobretot es queixava amargament del fet que els principals propietaris de terres del municipi, «principales beneficiados con el nuevo suministro, ya que el precio de tales terrenos pasaría del de rústicos y secanos al de solares urbanizables»,⁶² es negaven a invertir en la necessària ampliació del subministrament.

Davant la impossibilitat de garantir el subministrament d'aigua per a futures urbanitzacions, Aigües de Matadepera, SA, va demanar a l'Ajuntament que fes d'intermediari entre ella i «los principales propietarios de fincas para que, con la superior autoridad de VS, plantear el caso en busca de soluciones factibles en interés del pueblo de Matadepera, cuyo desarrollo quedaría truncado, de no obtenerse las aludidas colaboraciones económicas». I, com a mesura de pressió, Aigües de Matadepera, SA, demanava a l'Ajuntament que fes pública «la imposibilidad de nuevos

suministros de agua para solares o nuevas edificaciones, ya que hemos de reservar el caudal que actualmente nos viene suministrando Mina [...] para la distribución en este pueblo, para los compromisos ya contraídos, pero no podemos adquirir otros nuevos». També li comunicava un augment, imminent, en el preu de l'aigua, com a conseqüència de l'increment de tarifes aplicat per Mina de Terrassa.

Segons consta en una nova carta, del 29 de desembre del 1964, la nova apujada en el rebut de l'aigua es faria efectiva a partir de l'1 de gener del 1965 i seria d'una pesseta per metre cúbic d'aigua, per a les segones residències, i de 0,60 cèntims, per als empadronats a Matadepera.

Però aquest no seria l'únic augment en el preu de l'aigua d'aquells anys. Només dos anys més tard, el 9 de febrer del 1967, una nova carta del conseller delegat d'Aigües de Matadepera a l'Ajuntament afirma que l'empresa es veia obligada a continuar incrementant el preu de l'aigua perquè que en el darrer exercici la seva societat havia tingut unes pèrdues de 800 mil pessetes i que, en cas que aquestes es tornessin a repetir, l'empresa faria fallida. Els nous preus passarien a ser de 8,50 pessetes per metre cúbic d'aigua per als usuaris residents a Matadepera, de 13,50 pessetes per als usuaris de residència temporal i de 17 pessetes el metre cúbic per a piscines i jardins i per a usos d'esbarjo.

Alguns veïns de Matadepera es van organitzar, ràpidament, en contra d'aquest considerable increment del preu de l'aigua, i en una carta anònima del 22 d'abril del 1967 van denunciar que el rebut del mes següent experimentaria una apujada del 100 per cent, que el situava molt per sobre del de la resta de municipis dels voltants, amb l'agreujant que l'apujada encara no tenia el vistiplau del Ministeri de Governació i Obres Públiques. La resposta de l'Ajuntament a aquesta carta va consistir a reconèixer que el consistori no tenia potestat per a prohibir un increment de tarifes en un contracte entre una empresa privada i els particulars, però que n'informaria la superioritat competent.

El març del 1967, l'Ajuntament també es va queixar a Aigües de Matadepera de l'increment de preus, argumentant que les noves tarifes «se hallan en una desproporcion bastante considerable con las que rigen en los Municipios circundantes».⁶³ Però els motius de descontentament de l'Ajuntament amb l'empresa subministradora d'aigua, a aquelles alçades, eren constants. Durant aquells anys abunden les cartes de l'alcaldia a Aigües de Matadepera demanant que s'arreglin canonades que perden aigua i que inunden carrers, davant dels quals la companyia sempre respon que ja estan fent tot el que poden i que intentaran solucionar-ho al més aviat possible.

Per acabar-ho d'adobar, el cap local de la Falange va voler aprofitar el descontentament dels habitants del poble davant aquell increment del preu de l'aigua per guanyar protagonisme polític i també va escriure una carta a l'Ajuntament, el 14 de juliol de 1967, per queixar-se de la gestió de la companyia d'aigües de Matadepera

i oposant-se a l'augment del rebut de l'aigua, de l'abril de 1967, el qual s'havia produït sense l'aprovació pertinent.

D'altra banda, sembla que Aigües de Matadepera també tenia un greu problema amb el subministrament d'aigua que li arribava de la Mina de Terrassa, amb la qual tenia acordat un cabal de 2.000 metres cúbics per dia que, durant aquells anys, mai no es va complir, i se situava sempre al voltant dels 1.500 metres cúbics diaris. En una carta del 13 de juliol de 1967, Aigües de Matadepera es queixa a la Mina de Terrassa del fet que «persisten las comentadas deficiencias en su diario suministro de agua, lo que nos crea una situación más que difícil, ante los usuarios del municipio de Matadepera».⁶⁴

A aquests problemes calia afegir-ne uns altres de caràcter tècnic i tecnològic, que obligaven la companyia a posar-se al dia per a ser competitiva. En un interessant estudi econòmic realitzat per Aigües de Matadepera, el 1965, es posa l'accent en la necessitat d'introduir comptadors d'aigua per a mesurar la despesa dels particulars, cosa que encara no es feia, i de millorar la xarxa de subministrament, la qual perdia un 30 per cent de l'aigua transportada. En aquest estudi s'afirma que el cabal d'aigua facturat el 1963 havia estat de 198.000 metres cúbics d'aigua, i de 222.000 metres cúbics el 1964. Amb aquestes dades, l'empresa estipulava una previsió per als anys següents de 250.000 metres cúbics per any, però creia que «un suministro por contador con dotación de 500 litros/día por abonado representaría una facturación de 105.120 metros cúbicos/año, por lo que la adaptación de este sistema representaría un ahorro de agua importante».

A banda de la lluita pel preu de l'aigua i dels problemes específics d'Aigües de Matadepera, durant l'any 1965 es va desfermar un conflicte per l'aigua entre dos dels principals propietaris de terres de Matadepera amb urbanitzacions en projecte i que, a més, eren veïns: en Jaume Serra i Llobet, màxim accionista d'Aigües de Matadepera, i l'Antoni Barata i Gual, amo d'Explotaciones Agrícolas, SA, que gestionava gairebé el 40 per cent de les terres del municipi.

Antoni Barata tenia el mateix problema per a subministrar aigua a les seves urbanitzacions que Jaume Serra tenia a Can Marcet, però en comptes de comprar accions d'Aigües de Matadepera, com havia fet aquest darrer, va intentar utilitzar la influència d'en Jaume Serra a la companyia d'aigües per tal d'aconseguir un tracte preferent per a les seves urbanitzacions, però no hi va haver acord. El problema era, com hem vist, que Aigües de Matadepera era incapaç de fer front al creixement de la demanda d'aigua de les noves promocions urbanístiques, les quals creixien a un ritme exorbitant, i no disposava del capital necessari per a invertir en una ampliació del subministrament de la Mina de Terrassa. La companyia pretenia que els principals propietaris i promotors de Matadepera invertissin en l'ampliació del subministrament, com ja s'havia fet a la dècada anterior, però a aquelles alçades els interessos

en joc eren molt grans i la desconfiança dels propietaris, com els Barata, envers la companyia impedia que es pogués arribar a un acord entre totes dues parts.⁶⁵

Davant la negativa d'Aigües de Matadepera a subministrar aigua a les noves promocions urbanístiques si els propietaris no s'implicaven en l'ampliació de la xarxa, Antoni Barata va decidir provar sort i obrir nous pous a les seves terres i a la d'altres propietaris, amb els quals va arribar a diferents acords. Va començar les perforacions a prop del pou Codina, el pou més rendible de tots els que s'havien fet fins aleshores, i va tenir sort, perquè aquell mateix any 1965 ja començava a treure aigua. Però aquest nou pou, situat en terres de la senyora Tobella, vídua d'en Lluís Pascual, va afectar molt ràpidament la rendibilitat del pou Codina i va acabar per deixar-lo sense aigua.

La reacció d'Aigües de Matadepera no es va fer esperar i va intentar tancar-lo per tots els mitjans legals possibles, però Antoni Barata també va contraatacar i va denunciar el pou Codina per diverses irregularitats. La «guerra de l'aigua» havia començat. Segons recull mossèn Ametller: «Uns i altres presentaven denúncies a la Comissaria d'Aigües del Pirineu Oriental, al Districte Miner de Barcelona del Ministeri d'Indústria, al Govern Civil, a l'Ajuntament de Matadepera.»⁶⁶ Durant el temps que va durar aquesta disputa, Antoni Barata no podia utilitzar l'aigua del pou Pascual, com se'l va anomenar, i com a forma de pressió va començar a abocar l'aigua a la riera, una tàctica que no era la primera vegada que es posava en pràctica.

La lluita per l'aigua entre Antoni Barata i Aigües de Matadepera, SA, també va arribar a afectar les relacions personals entre Antoni Barata i en Jaume Serra, màxim accionista de la companyia. «En Serra no donava aigua al Barata, ni la deixava passar per la seva propietat, i en Barata impugnava el pla parcial de Can Marcet, no li deixava obrir vials, ni li deixava passar les canonades d'aigua, li tallava l'antic camí que anava a Can Marcet, perquè passava per les seves finques, i li feia malbé l'embassament que havia format prop de Can Marcet, que recollia les aigües que baixaven dels roquissars.»⁶⁷

Aquella situació va portar l'Antoni Barata a constituir la seva companyia d'aigües pròpia, amb la qual pogués subministrar aigua a les seves promocions urbanístiques i, fins i tot, competir amb Aigües de Matadepera en la distribució del poble, amb la construcció d'una xarxa de distribució paral·lela. Però els nous pous oberts per Antoni Barata al terme municipal de Matadepera no van donar el rendiment esperat, com sempre havia passat.

Finalment, es va arribar a un punt en què era evident que aquella guerra per l'aigua no tindria mai un guanyador clar, la qual cosa va facilitar que les posicions enfrontades es mostressin més obertes a dialogar. Sota la mediació d'alguns veïns del poble, com en Joan Soley, Josep Gutés, Josep Braqué i Pere Parramon, i després de moltes consultes entre advocats, finalment, el 26 d'agost del 1966 es va signar

un acord de mútua col·laboració entre l'Antoni Barata i Aigües de Matadepera.⁶⁸ L'acord establia, a més de la retirada de tots els plets oberts, que l'Antoni Barata subministraria aigua dels seus pous a Aigües de Matadepera, però que en cas que li faltés aigua per a les seves urbanitzacions seria Aigües de Matadepera qui li facilitaria l'aigua. D'altra banda, tant en Barata com en Jaume Serra es comprometien formalment a concedir-se mútuament el dret de pas per les seves urbanitzacions, a fi de poder portar la llum i l'aigua a les promocions urbanístiques respectives.

Però els projectes urbanístics d'Antoni Barata no paraven de créixer i, fins i tot, s'estenien a d'altres municipis on també tenia propietats, amb la qual cosa la seva necessitat d'aigua era molt superior a la que li podien oferir els nous pous que havia construït i a la que Aigües de Matadepera, SA, li podia subministrar. Per aquesta raó, a partir del 1967, Antoni Barata va començar a obrir pous a d'altres poblacions del Vallès, com Sant Feliu del Racó, a la conca hidrogràfica del riu Ripoll, on també hi tenia promocions urbanístiques en marxa. Aquests nous pous construïts per Antoni Barata fora de Matadepera donaven molta més aigua que tots els que existien al municipi, així que va decidir construir canonades per portar l'aigua fins a les seves promocions de Matadepera, com ara les Pedritxes o el Pla de Sant Llorenç.

Per gestionar aquesta nova xarxa de pous d'aigua, l'Antoni Barata va constituir la companyia CALAMA, SA, i la cooperativa Suministros de Agua del Alto Vallés, encarregada de la seva distribució.

La nova situació de disponibilitat d'aigua va donar lloc a un revifament de les promocions urbanístiques a Matadepera, però Aigües de Matadepera continuava tenint greus problemes de rendibilitat. El 18 de juny del 1968, en Jaume Serra, màxim accionista de la companyia, va accedir a la presidència i es va trobar amb aquest greu problema. Segons els mateixos informes de la companyia, el principal problema era el poc cabal d'aigua dels seus pous de Matadepera, que l'obligava a comprar aigua, tant a la Mina de Terrassa com a les empreses d'Antoni Barata, a un preu que no cobrien els ingressos obtinguts per les tarifes. Una altra causa important de les pèrdues de la companyia, que ella mateixa reconeixia, era el mal estat en què es trobava la xarxa de subministrament i que feia que gairebé el 30 per cent de l'aigua es perdés abans d'arribar a les cases.

Com hem vist, la companyia va intentar fer front a aquestes pèrdues amb un augment de les tarifes, el 1967, que li permetés millorar la xarxa de distribució i comprar a la Mina de Terrassa un cabal d'aigua més gran, augment que va desfermar una gran oposició entre la població. Les crítiques a l'increment de tarifes van fer que l'Ajuntament no l'acceptés formalment, però tampoc no s'hi va negar i la companyia, emparant-se en aquest silenci administratiu, va fer efectiu l'augment de tarifes. El creixement de les urbanitzacions va ser especialment significatiu entre finals de la dècada dels seixanta i començaments dels setanta fins que, el 1972, es

van delimitar les zones que podien ser objecte de noves urbanitzacions, a partir de l'aprovació d'un pla especial per a la creació del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac. Tot i així, la declaració de Parc Natural no va ser una realitat fins al 1987. Des d'aquell moment, el conflicte entre zones protegides i edificables va ser constant i va donar lloc a l'aparició d'un moviment ecologista que aspirava a preservar de la febre constructora les zones més properes al Parc i que, en comptades ocasions, fins i tot, va recórrer al sabotatge de les màquines excavadores que havien d'obrir nous terrenys, com va ser el cas de Can Robert.⁶⁹

La gestió municipal de l'aigua durant la Transició

Coincidint amb l'entrada de l'Ajuntament al Consell d'Administració d'Aigües de Matadepera, l'any 1976, trobem un informe en què es denunciava que les noves tarifes establien, a més de nous preus en el subministrament d'aigua, nous preus per drets de la connexió de servei i nous preus que gravaven la instal·lació de canonades, a més d'un nou cànon que als contractes de subministrament constava com a donatiu voluntari, però que en realitat era obligatori i sense l'acceptació del qual la companyia no realitzava cap tipus de subministrament. Segons aquest informe, el cànon «no era una cantidad fija determinada sino que era el producto de multiplicar los palmos cuadrados de superficie de la finca del solicitante por un módulo especial [...]. En algunas ocasiones los propietarios del Municipio preguntaban a la compañía el por qué de esta abusiva aportación voluntaria [...]; ésta [explicación] no era otra que el terreno sin agua no valía nada y que gracias a la misma obtenía el valor real de la venta.»⁷⁰

A més, l'informe denunciava que l'estudi econòmic presentat per la companyia, en què s'argumentava que l'augment de preus responia a la necessitat de la companyia d'afrontar unes pèrdues creixents, «no figuren las cantidades recibidas en concepto de aportaciones voluntarias (forzosas) y que con toda seguridad pueden cifrarse en varios millones de pesetas», la qual cosa negaria que, efectivament, les pèrdues econòmiques de la companyia fossin reals. El que denuncia l'informe, per tant, és que el que la companyia cercava amb el continuat augment de tarifes era obtenir més beneficis, amb els quals pogués invertir en el seu desenvolupament futur. «Comprendemos y aplaudimos, por ser necesarias, las previsiones a largo plazo, pero [...] si éstas gravan económicamente a la Empresa, será ella la que deba hacer frente a este gasto, en forma alguna puede aceptarse que esta previsión repercuta sobre los precios actuales [...]. Nadie podrá comprender, desde el punto de vista particular del usuario, y nadie aceptará aumentos considerables sobre el precio del agua, pensando que en un futuro, lejano o no, los nuevos propietarios de fincas en el Municipio, gracias al sacrificio económico y a la benevolencia de los actuales moradores, podrán tener agua, y que la Compañía gracias a nuestra idiotez y a nuestros propios pagos, puede programar para este futuro, lejano o no, sus propios beneficios.»

Els redactors de l'informe creuen que la gran apujada del preu de l'aigua de Matadepera, en comparació amb el dels municipis del voltant, «está relacionada con el aumento de la población. Crecimiento especial, ya que lo es en carácter residencial, por cuyo motivo los precios de los terrenos son elevados y el potencial económico de sus moradores veraniegos sea de cierta importancia. Con esta riqueza, que es de todos conocida, se produce un abuso por parte de la Compañía suministradora ya que pensamos que en el momento oportuno no puso todo su interés y sus buenos oficios en conseguir agua a precios más lógicos y razonables. La propiedad privada ha ido creciendo en forma exuberante y las torres y jardines han reemplazado antiguos campos de cultivo y zonas rústicas, [y] ante tal avalancha de edificaciones que creaba la necesidad de agua, ésta era vendible a cualquier precio.»

El 1971, Aigües de Matadepera, SA, va tornar a posar sobre la taula la necessitat d'un nou augment en la tarifa de l'aigua, que, segons aquest informe, «representaba un aumento considerable sobre los precios que en 1967 aplicó Aguas Potables de Matadepera, SA, amparados por el silencio administrativo», però finalment aquest augment no va prosperar, en bona part gràcies a les denúncies que, el 1972, hi van interposar alguns veïns.

Segons aquest informe, «el agua propia de la Compañía es suficiente para efectuar un buen servicio durante ocho meses del año, cubriendo las necesidades del término municipal», que a començaments dels anys setanta tenia una població d'uns 800 habitants; «el problema se presenta durante la época estival, en que muchos de los veraneantes solicitan unos aumentos para el consumo de piscinas y riegos de sus jardines». Per tal de garantir aquest subministrament i el del futur creixement, la companyia es va comprometre a adquirir un consum mínim d'aigua de la Mina de Terrassa per a tot l'any, que evidentment era més cara que l'aigua dels pous del municipi. En aquest estat de coses, el preu que els veïns de Matadepera pagaven per l'aigua que consumien s'establia en funció del preu de l'aigua provinent del Llobregat i contractada a través de la Mina, quan, en realitat, amb els pous existents al municipi els veïns ja n'haurien tingut més que suficient per a cobrir les seves necessitats.

D'altra banda, aquest informe exposava molt clarament com Aigües de Matadepera «viene presionando en forma descortés no suministrando estos suplementos anuales, negando nuevas acometidas y no suministrando agua para nuevas obras. Con todo ello intenta crear un malestar entre la población, al amparo de ser una Compañía privada que puede suministrar agua a quien quiera y que no disfruta de concesión del Ayuntamiento para este servicio y obligatoriedad. Cualquier oportunidad es aprovechada por la Compañía para criticar al Ayuntamiento en pleno y la única cosa que estamos intentando defender, por ser nuestra obligación, son los intereses de la comunidad.»

Finalment, l'informe conclou amb l'exposició de vuit punts que «deben ser conocidos», en què critica la política de la companyia i desmenteix que aquesta tingui

pèrdues, com manifesta el seu Consell d'Administració. A continuació reproduïm alguns d'aquests punts:

1. «Que el Ayuntamiento no cobra impuesto alguno a la Compañía y recibe cierta cantidad de agua gratuitamente para los colegios municipales, fuentes públicas, Ayuntamiento, etc.».
2. «Durante ocho meses al año la zona residencial abona unos caudales mínimos de agua que no son utilizados [...]; ello produce unos ingresos a la compañía sin necesidad de grandes suministros.»
3. «El estudio presentado por la compañía» sobre les seves pèrdues, sembla destinat a «buscar autofinanciación, unas amortizaciones y una obtención rentable de beneficios».
4. «Jamás la Compañía se ha dedicado a la búsqueda de nuevos alumbramientos de agua [...]».
5. «Nunca ha existido un divorcio entre el Ayuntamiento y la Compañía, ya que ella ha actuado siempre a sus anchas con total libertad en todas sus acciones y cuando le ha sido necesario ha mencionado nuevamente el dichoso silencio administrativo.»
6. A l'estudi presentat per la companyia sobre les seves pèrdues no hi figuren «las cantidades recibidas en concepto de aportaciones voluntarias (forzosas) y que con toda seguridad pueden cifrarse en varios millones de pesetas».

Com veiem, doncs, el cabal d'aigua dels pous dels municipi era més que suficient per a abastar a un preu baix les necessitats del poble, que, com ja hem comentat, a començaments dels anys setanta tenia uns 800 habitants. El problema eren les creixents necessitats d'aigua de les noves urbanitzacions, que obligaven a comprar l'aigua de fora i que encarien el preu per a tots els residents, encara que els veïns que hi residien tot l'any hi tinguessin algun tracte preferent. No es tractava únicament que cada cop hi havia més cases o torres, sinó que les noves urbanitzacions gastaven una quantitat d'aigua per habitant molt superior a la del poble, a conseqüència del model d'urbanització escollit, amb un important nombre de piscines privades, molts metres quadrats de gespa, etc.

D'altra banda, la gran dispersió de la població en urbanitzacions encaria tremendament el subministrament i augmentava les fuites d'aigua, però aquest problema era extensible a la resta de serveis de tota mena, com ara la recollida d'escombraries, l'enllumenat públic, l'asfaltat dels carrers, etc., els quals necessitaven una gran inversió que l'Ajuntament de l'època franquista no era capaç de realitzar.

Per fi, el 1976, es van començar a instal·lar comptadors d'aigua a tots els clients de la xarxa, la qual cosa va suposar un important estalvi d'aigua i va possibilitar que

cada client pagués en funció de la seva despesa. En aquells moments, el procés de transició política estava en marxa i davant les suposades contínues pèrdues d'Aigües de Matadepera, l'Ajuntament va entrar a formar part del Consell d'Administració de la companyia, a fi d'evitar que entrés en fallida. L'Ajuntament va encarregar nous estudis sobre el rendiment de la companyia, que van donar lloc a l'acceptació d'un nou augment de tarifes.

Des d'aquesta nova posició de domini de la companyia, l'Ajuntament es va decidir a comprar el pou Pascual i a construir un nou pou a la Muntanyeta, el 1978, que al començament va donar un molt bon rendiment, però que ràpidament es va exhaurir.

L'arribada dels ajuntaments democràtics, a partir del 1979, va obrir un nou període de desenvolupament del municipi, en què la població va passar dels 800-900 habitants de mitjans de la dècada dels setanta, als més de 8.000 que té en l'actualitat. La política dels primers Ajuntaments democràtics va ser estabilitzar el preu de l'aigua al nucli històric i establir una tarifa progressiva que gravava el consum excessiu d'aigua: a més consum, més alt era el preu de l'aigua. En canvi, a les urbanitzacions promocionades per Antoni Barata i a totes aquelles que establien un contracte de subministrament amb la seva empresa, CALAMA, SA, la tarifa progressiva no es va aplicar, a fi d'estimular la venda de parcel·les. D'aquesta manera, els nous propietaris compraven grans parcel·les on construïen les seves torres i podien disposar d'aigua barata per al reg de gespa i per a piscines.

Durant la dècada dels vuitanta, Aigües de Matadepera es converteix en una simple distribuïdora, al municipi, de l'aigua que es compra, majoritàriament, a la Mina de Terrassa, fins que finalment la Mina de Terrassa compra les accions de la família Serra i es converteix en el màxim accionista de la companyia. La reconversió de la companyia, durant la segona meitat de la dècada dels vuitanta, i la injecció de capital obtinguda amb la venda de les propietats on es trobaven els vells dipòsits, van fer que la companyia entrés en una nova dinàmica d'obtenció de grans beneficis.

Durant la dècada dels noranta, la Generalitat de Catalunya va establir un cànon progressiu sobre el consum d'aigua que pot semblar més que just, però que ha consolidat el model urbanístic de Matadepera com a zona residencial, caracteritzat per un consum molt elevat d'aigua per habitant i que ha fet que el subministrament d'aigua s'hagi convertit en un negoci que aporta grans beneficis empresarials. Una vegada més, els beneficis econòmics d'uns pocs i el seu sumptuós model de vida han pesat més que les qüestions ecològiques i socials i ens han portat a un carreró sense sortida aparent, caracteritzat per una important manca d'aigua. Avui dia, fins i tot la conca hidrogràfica del Llobregat sembla estar exhaurida o, si més no, està sotmesa a una explotació molt per sobre de les seves possibilitats, que planteja greus enigmes de futur, no només per a Matadepera sinó per al conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Notes

- 1 CUESTA, Josefina. «Memoria e historia. Un estado de la cuestión»: *AYER* 32 (1998), p. 203-227.
- 2 ESPINOSA, Francisco. «De saturaciones y olvidos. Reflexiones en torno a un pasado que no puede pasar»: *Hispania Nova*, 2007 (<http://hispanianova.rediris.es/7/dossier/07d013.pdf>); SEVILLANO, Francisco. «La construcción de la memoria y el olvido en la España democrática»: *AYER* 52 (2003), p. 297-319.
- 3 Un últim exemple el tenim a Terrassa, amb LACUEVA, Josep Lluís; MÀRQUEZ, Manel; CAMPDERRÓS, Lourdes. *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2007.
- 4 Per al cas català, podem trobar una última panoràmica d'aquests estudis a: DOMÈNECH, Xavier. *Pequeños grandes cambios. Movimiento obrero y cambio político en los sesenta: materiales para una historia desde abajo y una perspectiva desde Cataluña*. Tesi doctoral, UAB, 2006 (inèdita).
- 5 MIR, Conxita. *Vivir es sobrevivir: justicia, orden y marginación en la Cataluña rural de posguerra*. Lleida: Milenio, 2000.
- 6 Entre d'altres: ARNOLD, David. *La naturaleza como problema histórico. El medio, la cultura y la expansión de Europa*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 2000; CARACCILO, Alberto. *L'ambiente come storia*. Bolonya: Il Mulino, 1988; WORSTER, Donald. *The Ends of the Earth: Perspectives on Modern Environmental History*. Cambridge (Regne Unit): CUP, 1988.
- 7 WORSTER, Donald. *The Ends of the Earth: Perspectives on Modern Environmental History*. Cambridge (Regne Unit): CUP, 1988; GONZÁLEZ DE MOLINA, M. *Historia y medio ambiente*. Madrid: Ediciones de la Universidad Complutense, 1993.
- 8 Per exemple, BORDERÍAS, C.; HURTADO, J. *Biografías obreras. Fuentes orales y militancia sindical (1939-1978): diseño y desarrollo de la producción de fondos orales del Arxiu Històric de CCOO de Catalunya*. Barcelona: Fundació Cipriano García, 1998; o els projectes «La memòria democràtica de Sabadell (1939-1976)» (www.memoriademocratica.org) i «Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)» (resumit a: MÀRQUEZ, Manel. «Projecte per a la recuperació de la memòria històrica de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)»: *Terme* 20, 2005, p. 153-156).
- 9 Segons dades de l'Agència Estatal de l'Administració Tributària, els rendiments mitjans declarats per contribuent al municipi de Matadepera, el 1998, van ser de 30.849 €, mentre que la mitjana catalana era de 15.025 €. Igualment, la quota mitjana pagada per contribuent a Matadepera aquell any va ser de 8.624 €, mentre que la mitjana catalana era de 2.566 €.
- 10 Mitjana del període 1994-2000. Dades proporcionades per Aigües del Ter-Llobregat.
- 11 MARTÍN VIDE, J. P.; MORENO, María del C. «L'illot plujós de Sant Llorenç del Munt». Dins: *II Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1994, p. 61-64.
- 12 PÉREZ, P. «La conca alta de la riera de les Arenes. Hipòtesi sobre el funcionament hídric». Dins: *V Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2002, p. 185-191.
- 13 MARTÍN VIDE, J. P., et alii. «Instrumentació i anàlisi hidrològica de la conca de la riera de les Arenes». Dins: *III Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1997, p. 59-62; MARTÍN VIDE, J. P.; NIÑEROLA, D.; BATEMAN, A. «Equipament per a

l'estudi hidrològic i de transport de sediments de la riera de les Arenes». Dins: *IV Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2000, p. 65-69.

- 14 Poc després, el 1912, arribaria a Matadepera l'electricitat mitjançant un contracte amb la Compañía Barcelonesa de Electricidad, predecessora de Riegos y Fuerzas del Ebro.
- 15 AMETLLER I BASSETS, Manel. *El procés hidràulic de Matadepera*. Terrassa/Matadepera: Fundació Mina/Aigües de Terrassa, 2002, p. 15.
- 16 Butlletí Oficial de la Província (BOP) del 17 de desembre de 1925.
- 17 A l'expedient d'aigües municipal del 1926 es pot llegir: «Tal petición de pertenencias mineras no es más que un pretexto para alumbrar aguas y mermar considerablemente, quizás hasta agotarlas, las que abastecen la población desde hace años y son absolutamente indispensables para todos los usos y necesidades de la vida.» Arxiu Municipal de Matadepera (AMMAT), Proveïment d'aigua, c. 854.
- 18 Aquesta citació i la següent: AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 19 AMMAT, Correspondència general, c. 1070.
- 20 BOP, 23 d'abril de 1932.
- 21 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 22 AMMAT, Correspondència general, c. 1070.
- 23 AMMAT, Correspondència general, c. 1070.
- 24 AMMAT, Correspondència general, c. 1070.
- 25 L'1 d'agost del 1936 els regidors de l'oposició, Josep Valls i Pi i Jaume Grané i Busqueta, van ser destituïts dels seus càrrecs i substituïts per dos membres d'ERC, en virtut del Decret de la Generalitat de 22 de juliol.
- 26 El nou ajuntament va quedar constituït de la manera següent: per ERC: Isidre Font i Pi, Joan Sallés i Sellarès, Llorenç Busqueta i Sallés; per la CNT: Marc Genescà i Cortès, Josep Orriols i Casals, Josep Campano i Lucio; pel PSUC: Isidre Torras i Gumfaus i Manuel Garcia i Gallem; pel POUM: Jaume Ramon i Gumfaus; per la Unió de Rabassaires: Gabriel Casanovas i Cortès, i per Acció Catalana: Joan Arola i Casellas, que continuarà sent l'alcalde.
- 27 Resulta molt difícil saber exactament quants refugiats hi va haver a Matadepera durant la guerra, sobretot perquè el seu nombre va anar variant en funció del transcurs del conflicte. La Generalitat va col·laborar a sufragar les despeses ocasionades pels refugiats amb un lliurament a l'Ajuntament de 2 pessetes diàries per refugiat.
- 28 Després d'haver consultat el conseller de Treball de la Generalitat sobre els problemes d'abastament d'aigua de la localitat, el 29 de maig del 1937 l'Ajuntament acordà «que essent insuficient el subministrament d'aigua potable de la localitat degut a l'augment de la població que s'ha sofert des d'un període d'anys [...] es sol·liciti de la Delegació Hidràulica del Pirineu Oriental que es facin els estudis necessaris per a la portada d'aigües a la població procedents d'un pou que dista 2 km de la població i situat a la finca de Can Solà del Racó», segons establia el Decret de 19 de desembre de 1936, relatiu a l'abastament d'aigua de poblacions de menys de dos mil habitants.
- 29 AMMAT, Correspondència general, c. 1070.
- 30 AMMAT, Correspondència general, c. 1070.
- 31 Aquella primera Comissió Gestora, encapçalada per Antoni Genescà i Ventayol (comerciant) tenia com a regidors: Felip Padrós i Boada (teixidor); Agustí Bruach i Valls (pagès) i Josep Camprubí

i Mata, el qual va presentar la seva dimissió el 12 d'abril per canvi de residència. En substitució del secretari, Salvador Puig i Clusellas, va ser nomenat Pere Tugas i Aznar, tot i que poc després tornaria a ser substituït per Salvador Puig, el qual va poder superar, miraculosament, l'expedient de depuració imposat per les noves autoritats franquistes.

- 32 AMMAT, Correspondència general, c. 1075.
- 33 Ibídem, carta del 28 de desembre de 1939.
- 34 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 35 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 36 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 37 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 38 L'acord final era clarament favorable a Francesc Arnau, que, com reconeix una fitxa sobre l'abastament d'aigües a Matadepera del Ministeri de Governació del 1944, cobrava als veïns de Matadepera 1 pesseta per metre cúbic d'aigua utilitzada i pagava l'aigua del pou Codina a 35 cèntims. AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 39 AMMAT, Correspondència general, c. 1075.
- 40 La carta dirigida al comandant i alcalde de Terrassa argumentava que «teniendo en cuenta que el racionamiento de tabaco no permite su libre adquisición he de interesarle se sirva realizar los trámites pertinentes con el fin de que para dicho día pueda facilitar de cuarenta a cincuenta cigarros puros, a ser posible “fárias” o “porras”». Vegeu: AMMAT, Correspondència general, c. 1075.
- 41 Així ho demostren repetides cartes de l'Ajuntament al *delegado de Abastecimientos de la provincia*, en què s'argumenta que la gran mobilitat de persones que passen per la població, entre estiuejants, retornats de la guerra, etc., fa augmentar considerablement el nombre d'habitants, especialment a l'estiu, i converteixen la quota d'aliments de primera necessitat establerta per al municipi en clarament insuficient, cosa que donava lloc a un greu problema d'abastament. AMMAT, Correspondència general, c. 1075.
- 42 AMETLLER I BASSETS, Manel. *El procés hidràulic de Matadepera*, p. 37.
- 43 AMMAT, Amillaraments, c. 24 (2AA).
- 44 AMMAT, Pla General d'Ordenació Urbana, c. 539.
- 45 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854. La Comissió estava formada pel grup financer següent: Jaume Rocabert i Prats, Jesús Led de la Justícia, Josep Altisén i Martí, Miquel Duran i Gelabert i Josep Ventalló i Mesa.
- 46 AMETLLER I BASSETS, Manel. *El procés hidràulic de Matadepera*, p. 37-40.
- 47 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 48 Els principals promotors d'urbanitzacions de la dècada dels cinquanta a Matadepera van ser «en Francisco Arnau, que construïa sobre l'antic oliverar de can Torrella de Baix, en Ramon Solà, que ho feia sobre aquella llenca de terra de la seva propietat que arribava fins a la riera, en Jaume Rocabert, a l'altra banda de la riera, avui avinguda del Vallès, i en Jesús de Led, urbanitzant la Muntanyeta». AMETLLER I BASSETS, Manel. *El procés hidràulic de Matadepera*, p. 49.
- 49 Entrevista realitzada el 4 de desembre del 2007.
- 50 Entrevista realitzada el 26 de novembre del 2007.
- 51 Entrevista realitzada el 26 d'octubre del 2007.
- 52 Entrevista realitzada l'1 de desembre del 2006.

- 53 Ibídem.
- 54 Aquesta citació i les següents: AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 55 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854. Es tracta d'una carta de l'arquitecte municipal, Josep Vila i Juanico, a Aguas Potables de Matadepera, SA.
- 56 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 57 Les víctimes mortals de les rierades de 1962 van ser: Josep Gassó i Vives; Adriana Milà i Rovira, Salvador Gassó i Milà (veïns de Matadepera), Tomàs Claver i Barroso, Maria Antònia Fresquet i Simó, Joaquim Mestres i Montserrat (veïns de Terrassa) i Maria Teresa Gassó i Milà (veïna de Matadepera i de la qual no es va poder trobar el cos).
- 58 AMETLLER I BASSETS, Manel. *El procés hidràulic de Matadepera*, p. 50.
- 59 AMMAT, Protecció civil, c. 870.
- 60 Segons aquest informe, el primer que calia fer era canalitzar i construir un mur de contenció a la riera de les Arenes, d'aproximadament 4 quilòmetres, que anés des del gual de can Prat fins a la caserna de la Guàrdia Civil, el valor estimat del qual era de 18 milions de pessetes. També calia construir un col·lector general d'aigües residuals, valorat en unes 600 mil pessetes; un pont a la urbanització la Muntanyeta, a can Duran, que costaria 1 milió de pessetes; un pont al torrent dels Abeuradors, d'uns 2,5 milions de pessetes, i una xarxa de clavegueram completament nova que, juntament amb la reconstrucció de l'anterior, costaria unes 750 mil pessetes. En total, gairebé 23 milions de pessetes.
- 61 AMETLLER I BASSETS, Manel. *El procés hidràulic de Matadepera*, p. 51-52.
- 62 Aquesta citació i les següents: AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 63 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 64 AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.
- 65 Segons afirma mossèn Manel, «sembla que en Barata, per la seva condició de primer propietari del municipi, volia per a ell unes condicions especials que resultaven inacceptables a la companyia. Va utilitzar la influència d'en Serra, amic i veí seu en les propietats, però va resultar inútil i no va aconseguir el que volia. Al Consell d'Administració del 25 de novembre de 1965, el president Vinyals diu que "toda su ofensiva responde a no haber sido posible atender a pretendidos compromisos para el presente y para un futuro de 10 a 20 años". No concreta quins compromisos eren, però pel que sembla volia que l'aigua de Matadepera s'utilitzés preferentment per a les seves urbanitzacions.» Vegeu: AMETLLER I BASSETS, Manel. *El procés hidràulic de Matadepera*, p. 55.
- 66 *Op. cit.*, p. 56.
- 67 *Op. cit.*, p. 56.
- 68 *Op. cit.*, p. 58.
- 69 La premsa de l'època es va fer ressò d'aquests sabotatges a les edicions del 17 d'octubre de 1979. Vegeu, entre d'altres: *Avui*, *Sabadell Económico* o *La Vanguardia*.
- 70 Aquesta citació i les següents, que pertanyen a l'informe municipal esmentat, es poden consultar a: AMMAT, Proveïment d'aigua, c. 854.